

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 15. LEDNA 1936

ZA KČ 2.—

O jedné straně

F. PEROUTKA

Kolik vynesla dávka z majetku

J. KOLÁŘÍK

Jak se vede Čechovi v Polsku

Rozhlas v diktatuře a v demokracii

BEDŘICH PILC

Slovník francouzského humoru

Boj o „čapkovskou“ generaci

OTTO RÁDL

Politické prázdniny — Čím chybili němečtí agrárníci — Ústí-Norimberk

Aparátnictví nejen u komunistů

LIDOVÉ NOVINY

získaly pro své ranní vydání opět
původní román.

KAREL POLÁČEK

dobyl si obliby nejširších vrstev čtenářstva
svými humoristickými romány. — Jeho nové
dílo

OKRESNÍ MĚSTO

liši se od dosavadních jeho prací široce roz-
prouděným thematem. Není to příběh žádného
jednotlivého hrdiny, osou rozměrného vy-
právění je život celého krajinického městečka
v letech jdoucích těsně před válkou. Všechny
vrstvy občanstva od nejvyšších špiček měst-
ské společnosti až k družině žebráků v měst-
ském chudobinci vytvářejí v stálém střídání a
prolínání svých episod široce se sunoucí kroni-
ku, z níž vyrůstá obraz provinciálního města
předválečného a jeho obyvatel se všemi jejich
starostmi a zájmy. Mladí i staří, bohatí i chudí,
domácí i přespolní tvoří sklíčka kaleidoskopu,
jež autor obrací ve stále nová a překvapující
seskupení a prosvětluje ironisujícími barvami
svého ostrého pohledu na lidskou pošetilost.
— Román Poláčkův začal vycházeti od úterka

14. ledna.

Měsíční předplatné Kč 22.50

Bankovní dům

PETSCHEK A SPOL.

Praha II,

Bredovská 18

Adresa telegramů:

Petschekomp

l é k a ř i

Odborný lékař pro porod-
nictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II, Havlíčkovo náměstí 22. — Ord. 9—11, 2—4. — Telefon 270-13

Dr. J. ERMAČENKO bývalý hospitant ne-
mocnice na Bulovce
(dermato-venerolog. odd.), Praha I., Ulice u Pražské brány č. 1, za Re-
presentačním domem. Ordin. od 7 h. do 20 h. Neděle a svátky dopol.
Telefon 634-66.

OBSAH 1. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: KAREL ČAPEK: Jak se dělá světová literatura. — F. PEROUTKA: Národ s poli-
tickým talentem. — JAROSLAV KOLÁŘÍK: Z dějin našich daní. — A. JACOBSON: Jules Verne měl pravdu. — OTTO
RÁDL: Polemiky, které udávaly směr. — FRANK WARSCHAUER: Emigranti o nás. — Kdo zachránil situaci. — Opět
zklamání. — Jak agrárníci zachránili stát. — Zákony a zákonodárci. — Mysteria v politice. — Nespokojení. — Římská ci-
vilisace a Kříž Kristův v Africe.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané
rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt
roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt
a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

O jedné straně

Na podzim r. 1929, v posledním týdnu před volbami, naskytl se v několika pražských předměstích pohled, který mohl i dojmouti člověka, blíže znajícího hlavní osobu: na vyvýšeném řečništi na náměstí stál — ministr zahraničí dr. Edvard Beneš a pronášel volební řeč k více nebo méně četným shromážděným. Dokonce myslím, že jich bylo málo. Byl to pohled na pravého muže na nepravém místě.

Jsou lidé, pro které postaviti se někde na obrácenou bedýnku a promluvit k davu je jako pro rybu dostat se do vody. Zejména ve straně národních socialistů bývalo mnoho takových lidí, a strana právě tímto způsobem vyrostla. V tomto smyslu dr. Edvard Beneš nikdy duchovně nepatřil k národně sociální straně. V jeho bytosti není nic, co by ho uzpůsobovalo státi se davovým nebo pouličním řečníkem a choditi stopami agitátorů. Bud'ťo strhne a připoutá k sobě lid svým jiným dílem — nebo jej nestrhne vůbec. Stál nyní na náměstí s výrazem muže, který je s pochmurnou pevností odhodlán splniti svou povinnost, jež není příjemná žádné stránce jeho bytosti a pro niž se věru nevychovával. Postaviti jej tváří v tvář několika evropským diplomatům, třeba celé plenární schůzi Společnosti národů — toť zase pro něho jako pustiti rybu do vody. Ale jíti řečnit před lidmi na ulici — to může učiniti jen s takovými pocity, s jakými Hindenburg jednou řekl: jde-li o dobrou věc, půjdu mluvit třeba do cirkusu.

Vskutku jeho řeč na náměstí představovala asi maximum nezápalnosti, má-li býti posuzována s hlediska účinnosti na náhodný dav. Přednesl přísně pořádanou přednášku o zahraniční politice stylem, jehož se spíše užívá k spisování diplomatických not. Logika i odstavce byly v dokonalém pořádku. Jestliže však všechny ty proslovy, jež tehdy přednesl po pražských předměstích, způsobily, aby jeden jediný člověk, který původně neměl v úmyslu volit národní socialisty, se rozmyslel a přece je volil, pak jsou naše znalosti politického člověka nedostatečné.

Dr. Beneš nevystoupil k své posici po schodišti řečnění, a poskytuje nám to dokonce jakousi útěchu, neboť nemůžeme si přát, aby v demokracii byly všechny úspěchy vyhrazeny jen těm, kdo dovedou obratně řečnit. Na štěstí český člověk dovede někdy posuzovat lidi i jinak než podle šířky otevřených úst a podle hbitého jejich pohybu. Snad na ničem malému českému člověku, onomu jedinému skutečnému rádo- věmu vojáku naší politiky, nezáleží tolik jako na míru: a hle, ví o dlouholeté práci Benešově pro toto dobro a vstúpil si to do paměti a myslí na dra Beneše jako na muže, který pracuje pro to nejdůležitější. Pro něho osoba Benešova znamená, že mír bude zachován tak dlouho, jak jen možno. A přijde-li jednou chvíle, kdy mír přece bude porušen útokem chtivého souseda, pak osoba Benešova znamenala pro veřejnost záruku, že Československu bude státi po boku tolik silných spojenců, kolik bylo v lidských silách

jich získati. Konečně je malý český člověk trochu jiný, než si jej před presidentskou volbou představovalo vedení agrární strany ke své vlastní škodě. Agrární tisk pokusil se oslabit kandidaturu Benešovu na presidentství argumentem, že není třeba, aby státu stál v čele člověk ve světě známý, když prý na Balkáně, ve Finsku, v Estonsku také nikoho známého nemají. Tento argument, sám o sobě notně vyzábělý, hodil se spíše k tomu, aby jej přijali žárliví politikové než lid. Malost a mladost našeho národa působí, že vždycky lid s potěšením sledoval, když někomu podařilo se rozšířit svými výkony známost českého jména ve světě. Srdečně a z národní hrdosti se těší z úspěchu každého sportovního družstva v cizině, a ačkoliv literatura a politika jsou mu vzdálenější než sport, přece je hrd na každého českého spisovatele a politika, kteří dovedli upoutat pozornost ciziny na sebe a tedy i na svůj národ. Byl-li dr. Beneš zvolen i za předsedu Společnosti národů, možná, že to pro některé politiky bylo příčinou, aby zezelenali, ale lidu to imponovalo, a on viděl v tom — docela rozumně — i národní prospěch.

A tak dr. Beneš, tento neřečník, tento neagitátor, tento politik, jenž svým úřadem vždy byl omezován ve volnosti slova, znamenal svým příslušenstvím k národně sociální straně pro ni více, než kterákoliv jiná osoba. Neměl starou národně sociální přitažlivost, nýbrž jinou. Když v loňské volební kampani jezdil po českých městech, lid se tísnil, aby ho viděl a slyšel. Jeho dílo pro stát získalo mu popularitu, které si nedovedl dobýti jako agitující straník.

Byv zvolen presidentem republiky, vystoupil ze strany národních socialistů. Z důvodů, které všichni musíme uznat. Nuže, čím nahradí tato strana hodnotu a přitažlivost, která s ním odchází? Je to o jeden důvod více, abychom myslili na problém národně socialistické strany. Není pro ni výhodno, jestliže se na ni příliš často myslí jako na problém. Ale poslední její vývoj k tomu nutí.

Především: proč má býti tato strana problémem ještě pro někoho jiného než pro sebe samu? Co na ni záleží v československé politice?

Jestliže někomu nezáleží na tom, aby v tomto státě byla zachována demokracie a prováděny sociální reformy, tedy mu nepochybně ani na národních socialistech nemusí vůbec záležet. Avšak pro takové lidi ani nevydáváme tento časopis ani nepíšeme tuto úvahu. Předpokládáme, že píšeme pro přesvědčené demokraty a pro takové, kteří nedovedou si představit ani přítomnost bez ochrany slabých ani cestu do budoucnosti bez sociálních oprav.

V demokraticko-reformní frontě má národně socialistická strana svou cenu, kterou nikdo jiný nemůže nahradit. Ani strana jí nejbližší, sociální demokracie.

Poválečná Evropa je charakterisována bojem o střední stav ve všech státech. Nějakou dobu po válce se mysli, že osudy Evropy budou určovány vůlí dělnictva. Vskutku se tak mohlo zdát v serii re-

volučných pokusů proletariátu. Ale byl to omyl. Dělnictvo se ve svém celku nakonec ukázalo jako třída politicky ještě méněcenná, která v otevřeném boji vždy podlehe a která proto má všechny důvody, aby se takového otevřeného boje vystříhala. Zavedl by nás příliš daleko výklad, odkud tato politická méněcennost pochází. Spokojme se tím, že ukážeme na výsledky, které mohou sloužiti za důkaz: všude, kde na západ a na jih od Ruska (kde ostatně revoluci také jen menším dílem provedli dělníci a větším vojáci a sedláci) dostalo se dělnictvo do otevřeného boje s ostatními vrstvami, podleho a vítězem zůstal fašismus. Kdyby nebylo jakési politické nedostatečnosti proletariátu, nebyla by možná celá serie stejných výsledků, již všichni známe: Maďarsko, Bulharsko, Itálie, Polsko, Jugoslavie, Španělsko, Německo, Rakousko... Kdo si z toho nevezme poučení, není už asi žádného poučení schopen.

Jiný rozhodující činitel než proletariát povstal ve všech těchto krisích: střední stav. Z důvodů, které zatím rovněž nebudeme rozbírat, má střední stav dosud účinnější politickou sílu než dělnictvo. O něj se líbeznými slovy a lepším nebo horším stylem ucházejí všichni kandidáti diktátorství, on udržuje režimy nebo poráží vlády, on dosazuje nad národy tyranu, v nejhorších případech tyranu, chtivé války.

Také v Československu nesmírně záleží na tom, na kterou stranu se tento významný činitel přikloní. Uznáváme, že agrární strana tím, že se v kritické chvíli, kdy světem šla náhaza fašismu, postavila za demokracii, zachránila tento režim u nás nebo aspoň založila jeho pevnost. Vyjádřili jsme za to agrární straně také vděčnost, nepochybně tak vřele, že někteří naši čtenáři považovali za nutno doporučit nám větší zdržlivost. Přes to agrární straně za její rozhodnutí pro demokracii nepřestaneme být vděční, i když tím někde nějakou nelibost vzbudíme. Ale vyskytují se v poslední době v oné straně úkazy, které nutí k ostražitosti. Uznáváme dále, že také lidová strana teď už plnými plachtami pluje v demokratických vodách, ale nemůžeme zapomenout, že ještě nedávno hořely v ní některé hlavy zápalem pro ideu totalitní.

Jest si tedy i v zájmu demokracie, když už ani o sociálních reformách nemluvíme, přáti, aby aspoň část onoho politicky významného středního stavu byla v rukou ještě spolehlivějších. Strana národních socialistů má k střednímu stavu snazší přístup než sociální demokracie, která má pověst strany výlučně dělnické. V tom je cena národně sociální strany pro demokracii: Ona představuje posici věrně demokratických a sociálně reformních ideí v středním stavu. Jako jinde, ani u nás by dělnictvo samo sebe spravedlivější a rozumnější věci neuhájilo.

Ostatně mají posice národních socialistů ještě jiný význam: blahodárny klid v tomto státě jest mimo jiné založen také na tom, že síly levice a pravice se celkem udržují v rovnováze. Přílišné oslabení jedné z těchto front znamenalo by tolik jako vypsát prémie na dobrodružné a násilnické myšlenky, na plány barbarsky zničit politického odpůrce, a bylo by to schopno vyvolat zmatky, jichž jsme dosud byli ušetřeni. Doba je taková, že nikdo bez nebezpečí pro sebe se nesmí státi slabým, tedy ani levice. Můžeme uvést už aspoň jeden případ, který jest více než domněnka: kdyby národní socialisté v obecních volbách, které

se konaly 1. prosince, nebyli sklidili neúspěch, byla by patrně celá volba presidentská odehrála se hladčeji. Avšak neúspěch této strany i ve volbách jen částečných nezbudil už některé lidi, aby zdvihli hlavu a začali osnovat zápas. Měla-li takový význam ztráta několika mandátů obecních, jaký význam by měla asi ztráta ještě několika mandátů parlamentních? Pravíme: ještě několika, neboť v květnových volbách už jich národní socialisté několik pozbyli.

Komu vlastně činíme toto kázání? Politickým odpůrcům strany národních socialistů zajisté nikoliv. Politika není tak idylická věc, abychom nějakými argumenty vynutili milosrdenství, kdo není ochoten je poskytnout, a abychom někoho, kdo si zvykl na masitou stravu, mocí přiměli k žvýkání sladkého dřeva sebeodříkání. Platí tedy tato epištola národním socialistům samotným. Nežádáme pro ně žádný pardon. Přejí bychom si, aby oni sami si počínali co nejrozumněji. Nečiní tak vždy. Z nějakých důvodů nehospodaří dobře svými silami. Následky jsou již viditelné, jak se domníváme.

Po loňských květnových volbách, v nichž národní socialisté byli mírně poraženi, dovolili jsme si vypočítati několik jejich nedostatků a prorokovati, že utrpená porážka bude ještě prohloubena, nebude-li strana umět ony nedostatky odstranit. Nehnula ovšem ani prstem, neboť každá naše strana jest tak vznešená, že nerada přijímá rady, a považuje je spíše za neoprávněnou smělost. Nedovedete si představit nedostupnou vznešenost stranického sekretariátu, dokud mu ještě úplně neteče do bot.

Nuže, obecní volby 1. prosince ukázaly, že národní socialisté opět trochu poklesli od května. To už se podobá vodě v botách. Není to katastrofa, je to varovný příznak. Není to rozvrat, ale je to pozvolné drobení. Ukazuje to na ochromenou přitažlivost. Staré pružiny strany byly opotřebovány — a nových — zatím není. Nejhorší ze všech chyb by bylo, kdyby to národní socialisté ani nepozorovali.

Národní socialisté nikdy nebyli stranou, vybudovanou na přísné logice. Většina zásad nebyla pro ně tak vznešená, aby nemohla býti někdy opuštěna. Pohybovali se na moři naší politiky jako plachetnice, která používá hned toho, hned onoho větru. Křižovali — na rozdíl od parolodi, která jede přímo. Vyrostli z toho, že jejich první vůdcové mívali výtečné čichy pro náladu na ulici — toto větření nahrazovalo jim nedostatek pevného programu. Umívali obratně vyměňovat součástky svého programu podle toho, jaký vítr ráno foukal.

Cím však je udržována pohromadě strana, nezaložená na logice? Pravděpodobně na osobním elánu, na určitém stupni vřelosti. Žádná jiná strana nepodobala se po té stránce více sportovnímu mužstvu, které, nebojuje-li už pro nic jiného, bojuje aspoň pro čest zápasu. Bylo to sdružení lidí, kteří měli, abychom tak řekli, stejnou tělesnou a duševní teplotu. Nuže, tato teplota s odchodem staré generace se ze strany vytrácí. S osobním elánem svých vůdců mívali národní socialisté dříve štěstí, nyní mají neštěstí. Nehledíme-li k několika starým, jejichž politická dráha se chýlí ke konci, stojí v čele té strany nyní několik chladných politických specialistů bez elánu, kteří pravděpodobně nikdy nedovedou na nic připadnouti,

čím by uchvátili masu. Studenost duše nemůže žádnou stranu tak poškodit jako tuto. Ani dr. Beneš neměl starou tělesnou teplotu národně sociální, ale uvedli jsme důvody, proč přes to znamenal pro stranu velmi přitažlivou hodnotu. Po jeho odchodu mělo by mezi národními socialisty býti ještě intenzivněji uvažováno o vůdcovském problému.

Uznejme přirozené jejich obtíže. Jako každá strana středu v této době, jsou i oni omíláni proudy se dvou stran; musí čelit radikalismu zprava i zleva. Není to pohodlné postavení. Dále: vyrostli jako strana agitační a provádějí nyní státní politiku. Sami projeví mínění, že jsou snad trochu obětí své státo- tvorné politiky. Agrární „Venkov“ se jim to snažil hbitě upřít, poukázav na to, jak dobře se vede jeho vlastní straně při státo- tvorné politice. Ovšem, „Venkovu“ je lehké na to poukazovati. Agrární strana může se s hrdostí rozhlédnouti po tom, jaký prospěch přinesla její politika vrstvám, které zastupuje. Může zejména ukázati na zvýšení cen v obilním mono- polu a ptáti se řečnický: nu, nezachránili jsme vás, zemědělci? Ale na co mohou se stejnou hrdostí poukázati národní socialisté? Snad na snížení platů státních zaměstnanců? Agrárníci by neměli přehlížeti, že vedle nich, kteří důkladně využili svého po- litického primátu a pořádně si dali zaplatit i svou demokratickou věrnost, nikomu se už tak lehké stá- to- tvorná politika nedělala.

Problém však není v tom, mají-li se národní so- cialisté od své státní politiky odchýlit. Nemohou přece. Ale problém je v metodách. V elánu, o němž jsme mluvili. V živosti krve.

Příslušníci národně sociální strany dobře cítí oslábnutí, jež se strany zmocňuje, a hledají vinníka. Mnozí domnívají se ho nalézt v osobě dra Frankeho, po několik let skutečného vůdce strany. Nepatřili jsme nikdy k jeho velkým obdivovatelům, ale nyní jsme ho musili v hovorech s národními socialisty i hájit. Pravda, dr. Franke nemá národně sociální temperament, ale bez zásob jeho obezřetnosti a zku- šenosti nebyla by strana patrně chráněna ani před těžkými chybami. Pravda, on zavedl do strany po- řádek poněkud tuhý a mrtvý, ale pokud jsme s jeho kritiky z řad národních socialistů mluvili, obáváme se, že oni by zavedli něco horšího: zmatek.

Chyby dra Frankeho nejsou v jeho chladné uvážli- vosti. Každá strana potřebuje takových vůdců. Jeho hlavní chyba jest v tom, že nedovede hledat a vybrat si lidi; že se obklopil sborem vyseptalých podvůdců, kteří na všechno, mimo na třímání moci, z pohodlněli; že — snad na podporu svého vlastního postavení — dovolil určité klíce, aby o nic se nestarala tolik jako o upevnění své posice; že se nedíval na otázku no- vých lidí a dorostu s potřebným porozuměním; že za jeho režimu žárlivost proti novým politickým ta- lentům nabyla vrcholu; že schopný nový člověk je pokládán spíše za nebezpečí než prospěch.

V každé politické straně je třeba dvou druhů vůd- ců: jedni stojí v prvních liniích styku s lidem; jejich největší ctnost je přitažlivost a jejich úkolem jest přivést straně přívržence. Jak to udělají, jest na jejich talentu. Potom je druhý typ vůdcovský: ten přijímá sílu, kterou mu první typ ze styku s lidem

dodal, a zpracovává ji v politickou aktivitu při jed- nání ve vládě a s druhými stranami.

Nuže, v národně sociální straně je dnes příliš mnoho kandidátů na tento druhý, honosnější způsob zaměstnání, příliš mnoho ochotných regírovat a upravovat to, co jiní donesli, a zabývat se státnickými pracemi, ale příliš málo čilých lidí v první linii. Ge- nerální štáb je plně obsazen, jen zálohy jsou po- někud prázdné. Jestliže se nějaký člověk, schopný jíti s úspěchem do této první linie, i objeví, vzbuzuje žárlivost, neboť skupina kandidátů na státnictví ví, že nemá žádné popularity vlastní, a jen nerada se dívá na někoho, kdo si ji dovede získat. Stává se, že organizace si někoho oblíbí a žádají, aby k nim byl poslán jako řečník. Ale není mu to k ničemu dobrému: taková nepatřičná přichylnost organizací k jed- nomu muži je na konec spíše důvodem k podezření.

Toto škrcení sil ze žárlivosti, které vede i k tomu, že jeden straník těší se z neúspěchu druhého místo aby si uvědomil, že oba sedí na jedné větvi, je skry- tou, ale hlavní chorobou národních socialistů. Po- třebují nutně přílivu nových sil: ale ten je žárlivě kontrolován a omezován. Srovnejte, jak jinak, oč lépe zachází na př. agrární strana se svým dorostem. Za takových okolností nebezpečně se vytrácí aktivita ze strany, o níž mluvíme. Předsednictvo, spokojeno, že pevně drží svá místa, projevuje podivnou apatii i ve chvílích, kdy by to nemělo být dovoleno. Sebou spokojený a pohodlný typ stranického úředníka a funkcionáře stává se hlavním typem ve straně, která si kdysi zakládala na bojovnosti a na rozkoši ze zá- pasu. Sedí se na rychle uvadajících vavřínech. Ob- čanské ctnosti jsou ve straně více rozšířeny než složky vůdcovského talentu a znalost toho, jak se postavit před lid. Tisk její má rozhodný úspěch obchodní, ale ztrácí vliv politický.

Neříkejte, že se státní politika dá dělati jenom tímto způsobem. Neradíme vám k tomu, abyste opustili byt jen jedinou svědomitost, již se dosud řídíte. Ale hledejte mezi sebou živé síly, místo abyste je škrtili. Vaše strana bývala cele založena na životním elánu. Méně než kterákoliv jiná hodí se proto k tomu, aby náhle byla postavena na bedra nudného a z pohodlně- lého typu funkcionářského.

F. Peroutka.

p o z n á m k y

Politické prázdniny

Skoro všechny politické prázdniny — ať již vánoční nebo letní — mají vždy stejné rysy. Jedním rysem jest hotová inflace kombinací o tom, jak bude vypadat vláda po prázdninách, která strana odejde a která strana do vlády vstoupí, o tom, který ministr odejde a kým bude nahrazen. A druhý rys politických prázdnin: ostré útoky a polemiky mezi stra- namí. Vypadá to opravdu tak, jako by odpovědní politikové, když jdou na prázdniny, řekli novinářům: pánové, můžete se do toho pustití hodně ostře; na nějaké to slovo nemusíte hledět.

Čtenář, který čte různé noviny na sklonku prázdnin — vá- nočních nebo letních — má dojem, že se koalice v nejbližších dnech rozpadne. Ale nic takového se nestane. Odpovědní po- litikové se vrátí z prázdnin a v tisku nastává velký obrat: pojednou čteme články, že se vlastně nic nestalo, že koalici strany jsou pevně odhodlány provést program, na kterém se dohodly, že zprávy o neshodách neodpovídají skutečnosti, že nikdo nepomýšlí na změny. Nastane prostě klid a nad koalici se vzklene duha míru. Jenom čtenářům novin je to vše trochu

podivné; ptají se: proč se tedy tolik rámusilo? Novináři koalici listů by si při své práci měli více představovat prostého čtenáře; koalici tisk stále mezi sebou polemizuje a zapomíná, že jsou lidé kdesi daleko, na venkově, kteří už pomalu nerozumějí tomu, co mezi sebou koalici strany vlastně mají. Mluví se mnoho o propagandě režimu. Jest nutná. Ale bylo by nesprávné se domnívat, že jí někdo bude dělat za ty, jejichž je to povinností. Koalici tisk by měl více usilovati o lepší vysvětlování koalici politiky čtenářům. To, co čteme v koalici tisku, jsou vzájemné vzkazy jednotlivých politiků, kterým prostý čtenář nerozumí. Koalici tisk dělá politiku příliš vysokou; stačila by politika: lidová. V. G.

Čím chybili němečtí agrárníci

Kdo se chce poučit o ideologii, jaká dnes vede agrární hnutí v našem státě, nechť si pečlivě přečte řeč ministra Spiny na sjezdu německých agrárníků. Mnohé je v ní řečeno přesněji a úplněji, než kdy bylo u agrárníků českých.

První starostí agrární ideologů je to, aby se co nejdříve odlišili od socialismu. Socialismus, tak si asi zvykli dívat se na věc, je záležitostí měst a fabrik; na vesnici však nemá co hledat. Vesnice je svět docela pro sebe, se zvláštním způsobem života, se zvláštními potřebami a mravy. Spina sám nazývá své vyznání moderním, mladým a sociálním konservativismem. Konservativismus je to jistě, ale zdali je také moderní, je otázka. Musíme se předně ptát, zdali je zdravé, aby ze sebe vesnice dělala uzavřený svět. Vždyť Spina sám hned o kousek dál velice zdůrazňuje, že je nutno spolupracovat politicky s dělnictvem. Jaká pak tedy uzavřenost a zvláštnost? Je jistě, že nemohou pracovat továrny bez polí, ale je také stejně jistě, že dnes nelze obdělávat pole bez továren. Předně je k tomu potřeba náradí, oděvu a jiných potřeb, které si dnes sedlák sám nevyprobí, a potom je nutno zemědělské výrobky někomu prodat.

Nevíme dále, co říci tomu, žene-li se agrární ideologie až do tak nesmyslných důsledků, jako je ten, že sedlák má zvláštní mravnost, že jen on sám má smysl pro rodinu a pro náboženství atd. Zakládat pro každý stav zvláštní mravnost nebo náboženství se nápadně podobá kopání co možná hlubokých příkopů mezi společenskými vrstvami, ačkoli jich už je beztak až dost. Praktického smyslu taková ideologie nemá. Namlouvá jen sedlákům, že jsou něco docela výjimečného v lidské společnosti, a podporuje v nich reakční sklony a nenávisť k průmyslovému obyvatelstvu.

Podívejme se teď, jak tato ideologie agrárníků slouží při praktickém řešení zemědělských otázek. Skutečnost je taková: agrárníci mluví o individualismu a při tom zavádějí monopoly, organizují družstva, pokoušejí se regulovat výrobu. Jaký je v tom rozdíl od toho, jak si počíná průmysl? Zdá se, že je dnes hlavní starost jak sedláckova tak dělníckova, aby odbyli své výrobky, t. j., aby je vyměnili za jiné. Co jsou ty monopoly, družstva atd. jiného, než prostředky, jimiž se má sedláckovi směna usnadnit? Jen tolik nezapírejte, že sedlák, právě tak jako dělník a jako kdokoli jiný, závisí na celkové organizaci směny a že v praktické agrární politice je nejjeden socialisační princip, nebo aspoň náběh k němu. Dovolte, abychom užili vašeho termínu a řekli, že selská mystika je na tuto politickou a hospodářskou praxi posazena poněkud neorganicky.

Možná, že tato zbytečně konservativní agrární ideologie hrála v osudech sudetských Němců větší a víc neblahou roli, než se na první pohled zdá. Myslíme tu na historii poměru německých agrárníků ke straně sudetoněmecké. Jak známo, jednalo se mezi těmito dvěma stranami už dlouho před volbami o dohodu a součinnost.

Kdyby se taková dohoda byla povedla, byla by to dohoda agrárníků a sudetoněmecké strany proti socialistům. Není třeba rozvádět, jak těžká politická chyba se tu stala. Už tehdy mělo pro německé agrárníky platit to dědilo, jaké s takovou horlivostí hlásá Spina dnes: dědilo demokracii a upřímné vůle k součinnosti s československou většinou.

Zdá se, že němečtí agrárníci myslí ještě více než čeští v protikladu: socialistický-občanský. Cíl onoho jejich jednání s Henleinem byl ten, že němečtí agrárníci připravovali jakousi občanskou koalici proti socialistům v národním měřítku. Jaký je v tom rozdíl od toho, oč usiloval a usiluje Henlein? Jen ten, že Henlein si představoval jednotnou stranu, která by sloužila všechny občanské živly, jakož i tu část dělnictva, kterou by urvala socialistům, kdežto Spina chtěl jen jakousi federaci, v níž by každá strana zachovala organizační samostatnost. Ale socialisty chtěli z této federace vyloučit jeden jako druhý! Příčina Henleinova úspěchu je patrně také v tom, že on šel za

touto myšlenkou radikálněji a důsledněji, kdežto Spina váhal a kolísal. Tam, kde jde o společné myšlenky, radikálové zpravidla vyhrávají nad lidmi vlažnějšími, aspoň na čas. Pro postup německých agrárníků vůči Henleinovi byly jen dva způsoby: buď se od něho odlišit zásadami nebo s ním splynout. Spina se pokusil o řešení třetí: přizpůsobit se zásadami, ale zachovat si stranickou samostatnost. Chybělo málo a byl by ho výsledek tohoto neblahého pokusu stál i stranu i politickou existenci.

Touto dodatečnou kritikou nebudíž zastíráno, co dobrého a cenného Spina na sjezdu pověděl. Je to patrně také už výsledek poučení, kterého se mu po nezdaru jednání s Henleinem dostalo. Rekl na sjezdu také to, že se Němci, chtějí-li se udržet jako menšina, musí starat o třibení demokratického smýšlení ve vlastním lidu a dohodnout se s Čechy o podstatě a formách demokracie. To je nepochybně jediná správná cesta, jakou může kterákoli německá strana jít. I zlé bývá k něčemu dobré. Přivedla-li volební porážka německé agrárníky už bez kolísání a bez váhání na tuto cestu, splnila svůj historický úkol.

Z. S.

Aparátnictví nejen u komunistů

Až do nedávna se mluvívalo o aparátnictví, o aparátnictví jen tehdy, když se mluvívalo o komunistické straně. V poslední době se však píše o aparátnictví i tehdy, jedná-li se i o jiné strany; na př. postup republikánské strany v posledních týdnech byl vysvětlován také tím, že na čas zvítězil vliv stranického aparátu nad vůlí příslušníků strany. Kdo měl příležitost o vácoci sledovat, jak smýšlejí lidé na venkově, ten poznal, že jméno toho, kterého republikánská strana, resp. její část chtěla kandidovat za presidenta, bylo na venkově úplně neznámo. Ti, kteří ovládali aparát republikánské strany, jednali zcela jinak, než jak by to odpovídalo názorům příslušníků na venkově.

Čím větší je politická strana, tím větší jest její aparát, tím větší počet těch, kterým práce pro stranu jest existenčním povoláním, tím větší nebezpečí, že její administrativní aparát se odcizuje skutečné vůli strany, že ve straně se vytvoří skupina lidí, kteří mají svoje zájmy, které nejsou totožné se zájmy strany.

Otázka demokratisace našich politických stran je stále živější. Podle organizačních řádů mají straníci možnost voliti si vyšší instance a instituce stranické. Ale tato možnost má čím dále tím více význam jen teoretický. Stranícký aparát a vrstva těch, kteří jsou na straně závislí, jsou tak silní, že dovedou udržeti celou organizaci strany ve svých rukách. Cítíme to ve všech stranách, jak sekretariáty a vedení našich politických stran dělají svoji, pražskou politiku, že žijí bez styku s tím, co myslí, co chtějí prostí straníci. Ukázalo se to v těchto dnech na republikánské straně. Ale není to jen její bolest. Mají ji všechny naše strany.

V. G.

Ústí—Norimberk

Už dlouhou dobu oznamuje tisk Henleinovy strany, že koncem května bude se konati v Ústí n. L. sudetoněmecký Parteitag, sjezd sudetoněmecké strany. Henleinova strana svůj sjezd chystá zcela jinak, než ostatní německé i české strany. U těch na sjezd strany sjíždějí a scházejí se zvolení zástupci jednotlivých organizací; henleinovský Parteitag počítá s účastí mas, s tím, že v Ústí se sejde čtvrt milionu Němců. Před sjezdem bude uspořádán sudetoněmecký kulturní týden. V Teplicích sejde se německá hudba, v Ústí bude týden umění a divadla. „Litoměřice — jak čteme — svolají sudetoněmecké sedláky“. Kde se sejdou dělníci, kteří volili Henleina — a není jich málo — se prozatím neví. Dělníci už se v Henleinově straně netěší té vážnosti, jako před volbami. Vykonalí již, co vykonati měli: hodili do urny svoje hlasovací lístky; nezaměstnaní dělníci, kteří volili Henleina, netrpělivě čekají, kdy jim pomůže strana, která má v poslanecké sněmovně 44 mandátů.

Přípravy k sudetoněmeckému Parteitagu silně připomínají norimberský sjezd německé národně-socialistické strany. Stál 15 milionů marek, a norimberský starosta Liebel oznámil, že letošní sjezd bude ještě dražší. Ani norimberský sjezd není ničím novým. Jest to novodobé provádění římské taktiky: panem et circenses. Režim, který nedovedl dáti lidu práci a chléb, chce upoutati aspoň nádherným sjezdem. Rozdíl ovšem je ten, že tomu v Německu, komu by se norimberský sjezd nelíbil, by se vedlo velmi špatně. U nás jest možné, že nákladný sjezd, který připravuje SdP, bude mít účinky zcela

jiné, než očakávajú poriadateľ. Nemečtí nezamestnaní čakali od Henleinovy strany niečo iného, než že jim usporiada veľký sjezd. V. G.

Hospodársky liberalismus

„Průmyslové sdružení Cement a Beton oznamuje, že s ohledem na rozhodnutí vlády, vydat KČ ... na stavbu a úpravu silnic a další velké částky na stavbu domů a odstranění nezdravých bytů, usnesli se výrobci cementu snížit ceny cementu ve všech oblastech“.

Nelekejte se, nejde ani o československou vládu, ani o československé cementárny, zpráva je vyňata z anglických novin posledních dnů. Skoro bychom řekli podle starého receptu: tohle u nás není možné! Kde se najde v našem průmyslu člověk, jenž má tolik výmluvnosti, aby přemluvil kolegy ze své branže, že je nutno snížit ceny, poněvadž lze očekávat velké objednávky; že vlastní zájem vyžaduje, aby podniky měly pochopení pro vládu, která na sebe bere riziko tak velkých prací, aby napumpovala něco nové krve do hospodářského oběhu; že se nepřítčí hospodářskému liberalismu užívat rozumu a jednat slušně se zákazníkem; že nic se neděje nadarmo, co ukazuje podnikání a hospodářský pořádek v dobrém světle a stará se o jeho dobrou pověst.

Nemyslete, že u nás není podnikatelů, kteří tak nesmyslejí — obyčejně však nemají dosti moci, aby prosadili své názory u kolegů, jde-li o společnou akci. -a-

Ze starých a nových novin

Je třeba čísti přepis, jímž pan James G. MacDonald doprovdil resignaci na své místo „Vysokého komisaře pro uprchlíky z Německa“ při Společnosti národů, v plném znění, abychom pochopili, co všechno může prostý Evropan říci suverénní velmoci, která nešetří základních pravidel spravedlnosti a lidského zacházení se svými občany. Neurvalost, s jakou odpovídá německý tisk na vylíčení pravdy o poměrech v Německu, ukazuje, že ve světovém veřejném mínění Německo utrhlo porážku, kterou sotva odčiní prozatím zachráněná Olympiáda. Kdykoliv se ptáme, jak jest to možné, že dříve nebylo pozorovat u Němců takových sklonů, které přece musí vyvěrat z národní povahy, vynoří se nám vždy vzpomínka: Císař Vilém II. Jest opravdu tak velká vzdálenost mezi ním a Hitlerem? Výstřižek z německých novin ze dne 7. srpna 1914 nám pomůže při řešení hádanky:

Ein Kraftwort des deutschen Kaisers.

Berlin, 6. August. Als sich der deutsche Kaiser nach der gestrigen Eröffnung des deutschen Reichstages im Weißen Saale von den Abgeordneten verabschiedete, reichte er als letzten dem Abgeordneten Calker, dem bekannten Straßburger Staatsrechtslehrer, der die Uniform eines Majors der Gardelandwehr trug, die Hand, sah ihn nach dem Händedruck einen Augenblick fest an und machte dann mit der geballten Faust eine kurze energische Geste, indem er die Worte sprach: „Nun aber wollen wir sie dreschen!“

Je-li zpráva pravdivá: 1. existuje nebo existoval veřejně činný člověk v Evropě, jenž by byl schopný něco podobného říci? 2. existuje nebo existoval člověk, jenž by dovolil, aby noviny kolportovaly o něm takovou pravdivou zprávu?

Je-li zpráva vymyšlená: 1. neprotestoval by každý proti uveřejnění? 2. našel se 1914 nebo našel by se dnes člověk, který by o německém císaři nevěřil, že zpráva je pravdivá?

Když si vše uvědomíme, na konec poznáme, že to, co se děje v Německu, není tak docela mimo dosah známých zjevů z německého politického života. Děkujeme proto prozřetelnosti, že stále je dosti lidí, kteří věří ve starý řád spravedlnosti a lidskosti, a že neopominou žádnou příležitost, aby to zdůraznili. Před několika dny jsme našli jako posmrtnou vzpomínku na Lorda Readinga — jenž se v kolébce jmenoval Izák Rufus — dopis v „Times“, jehož pisatelem je profesor moderní historie university v Birminghamu, Sir Charles Grant Robertson:

„Když nyní národ truchlí nad ztrátou velkého služebníka veřejnosti, jest vhodné si uvědomit, že, kdyby se byl Lord Reading narodil co německý občan, byl by býval prokazoval své zemi stejné služby jako Velké Británii tak dlouho, pokud by směl, a že by pak byl býval vyštvan z země, které sloužil a byl by se stal z něho nuzák exulant se zlomeným srdcem“.

Jaká obžaloba v jediné větě!

-m-

politika

Dr. C. P.:

Jak se vede Čechovi v Polsku

Kdyby se podařilo shrnouti do jednoho článku zkušenosti příslušníků nejrůznějších vrstev a z nejrůznějších krajů, snad by podal správný obraz, jak se má dnes Čech, nebo spíše Čecháček (Czechaczek!) v Polsku.

Zkušenosti jednotlivce v Polsku jsou naprosto relativní. Dnes je tam na př. menší delegace čl. železničářů přijímána se všemi poctami a dává se jí k dispozici od hranic na celou dobu pobytu salonní vůz. Ale téhož dne, snad nedaleko, zavazlo několik policajtů polských na žebříňáku k čl. hranici hromádku čl. neštěstí v podobě rodiny vypovězeného dělníka se ženou a dětmi, složí je s jejich uzlíky prostě do bláta na zemi a odjedou, nestarajíce se ani, co si počnou.

Dnes přijmou v lepší polské rodině návštěvu spráteného průmyslníka z Čech, rozplývající se vůči němu zdvořilostí, lámuo si s ním na vánoce podle staropolského obyčeje dokonce „oplatek“, ale při tom týž polský hodnostář ve své organizaci „povstalců“ před několika dny podepsal jako její předseda plamenný protest proti „českým utiskovatelům polského lidu nad Olzou“. — Nebo jste na čaji u dobrých známých, kde se jako mezi svými začne láteřit ostře na sanační (t. j. vládní) zvůli varšavskou, s níž národní živly vůbec nejsou spokojeny, ale běda vám, kdybyste slovíčkem dal znát, že jste podobného názoru vzhledem ke své vlasti a zemi. Hned máte na talíři: No však vy jste se tenkrát na Těšinsku opravdu nezachovali pěkně. To bylo od staletí naše a mělo naším zůstat. A vy jste nám tak „zrádně vrazili dýku do zad“.

A kdybyste seděli déle, jistě byste slyšeli za nějakou chvíli o dalším „zločinu“ českém, t. j. o zradě našich legií na Sibiři, které vydaly na pospas pátou polskou brigádu bolševikům, potom by se vám jistojistě předložilo neslýchané mínění presidenta Masaryka, který prý lordu d'Abernonovi řekl, že se Němci nikdy nespřáteli s odnětím koridoru. No, a na konec by asi jistě přišla na tapetu otázka obsazení fary v Těrlicku českým farářem drem Mojžíškem, ačkoliv tam měl po Polákoví přijít zase Polák. A už byste byli v těšinské otázce, a jenom díky vaší umírněnosti se nerozcházíte jako nepřátelé.

Těchto pět nebo šest „zločinů“ českých budou vám vytýkat bez omrzení třeba dvacetkrát nebo stokrát. A můžete je stejněkrát vyvrátit, po stoprvé se s nimi zase potkáte, jak jsou zvláště v posledních dvou letech vtluokány čtenářům vládních i nevládních listů do hlav.

Najdete ovšem také moudřejšího člověka, který se dá přesvědčiti o opaku. Ale podotkne, že je to jenom soukromě. Jinak pro něj zůstává svatým evangeliem, co rozšíří listům úřední agentura, zvaná krátce PAT. Obstarávají ji ponejvíce konsulární a vyslanečtí úředníci v cizině. V Moravské Ostravě si ukazují prstem na pana dra Procházku a p. Kobelu, kteří fabrikují všechny ty tatarské zprávy, zločiny, útisky, mučení nevinných Delongů, odnímání zápalek k cigaretám Kaszyckých, úmrtí polských děvčátek, kterým puklo srdce z návštěvy českých škol atd., všecko vypočítáno k nakázanému shora postvání nejširších vrstev polského lidu proti Čechům, a jediné proti Čechům, bůh uchovej Čechoslovákům. To je nestvůra, neživotná, odsouzená sama v sobě k zániku. Na Slováky nedají dopustit. Vždyť právě v těchto dnech hostily varšavské kruhy „vůdce“ Slováků, důstojného P. dra Jehličku, který srdceryvnými slovy líčí, jak se i Slováci mají špatně od Čechů a jenom touží po tom, aby byli od nich vysvobozeni. Mnozí polští posluchači byli naplněni trp-

kou lítostí nad pronásledovanými slovenskými bratry a jsou ihned hotovi jim pomáhat, jak to jde: přijímat ještě více slovenských studentů do středních škol na Krakovsku i na Jagelonskou universitu v Krakově, aby poznali, jak dobře o nich smýšlejí Poláci a jak lehce se mohou přizpůsobit polskému životu, stejně jako se už stalo u těch asi třiceti slovenských vesnic na jihu krakovského vojvodství, na Oravě a Spiši, které si vynutili od velvyslanské konference. Hned při prvním sčítání lidu 1921 tam napočítli v čistě slovenských vesnicích 22.146 Poláků, 16 Čechů, 5 Rusů a jenom „302 příslušníků jiné národnosti slovanské“, z níž ještě r. 1910 sami Maďaři (a to byli jiní kabrnáci, ač ovšem Polák, vengier dva bratranki) napočítli 8400 Slováků.

Když přijede dnes do Polska ještě nějaká studentská delegace (stává se to sice teď zřídka, ale přece ještě), nejprve se zjistí, kdo je mezi nimi Slovák. A ten se pak při nejbližší příležitosti vezme pěkně stranou a počne se mu rozkládat: víte, s vámi nic nemáme, ale s těmi Čechy. To je, psiakrev, škaredá věc. S těmi se nikdy nedomluvíme. Víte, už nejstarší náš dějepisec Gallus napsal, že Boemi sunt infestissimi inimici Polonorum (Češi jsou nejzaprísáhlejšími nepřáteli Poláků). Ti jejich vévodové, Břetislav a podobní, loupili u nás strašně, vypalovali vesnice, pokradli nám ostatky sv. Vojtěcha z Hnězna, a tak to máte v dějepise pořád. My jsme u nás v Lešně přijali tak pěkně vaše vyhnance, českobratrské exulanty i s tím českým Komenským, ale také se nám šeredně odměnil. Zradil nás, germanisoval naše polské děti, a vůbec se zachoval hanebně. Vidíte, se Slováký jsme neměli nic nikdy, ani teď. Vy přece nepronásledujete žádnou polskou menšinu, jako ti zatracení Češi. Ale když se spojíme, tak jim můžeme pořádně natřít kožich.

Co na to odpoví náš Slovák, není vždy stejné, ani jisté. Jeden se usměje a řekne: „No, to je všetko pekné, ale či nás naozaj chcete zabrat do rzeczy pospolitej? To zas ně.“ A jiný chytí snad mlčí a myslí si: Já to všetko vypočujem a pôjdem domov o jednú skusenost bohatsí.

Ale ve Varšavě si k lepšímu zpracování těchto myšlenek od několika let usmyslil menší kroužek dra Bobrzyńského vydávat tlustou měsíční revui, kterou pojmenovali „Nasza przyszłość“ (naše budoucnost). Tento mladý pán, malý syn velkého otce, historika Bobrzyńského, který ve svých spisech docela jinak psával o Čechách, se specialisoval na ostouzení a — roztrhání Československa, nebo při nejmenším okleštění na kraje, obývané jediné Čechy. Potiskl zde již spoustu papíru, jak by se to dalo provést, aby mělo Polsko společnou hranici s Maďarskem, dal zde také nejednou slovo páterovi Jehličkovi, bývalému profesoru varšavské university, ale ku podivu, dovolil v témže čísle dobrému Polákovi a docentu dru Golombkovi, aby panu Jehličkovi odpověděl, že není všechno tak správné, jak to on líčí.

Tu jsou dva Poláci, z nichž jeden by Čecha utopil na lžičce vody a druhý věnoval třeba hodný kus své práce vypsání české účasti na polských povstáních. A snad ani dnes se nedal ještě ve svých sympatiích k nám tak docela zviklat. Tu jsou jiní dva Poláci, kteří šli na přednášku Jehličkovu. Jeden si ji s libostí vyslechne do konce a pochvaluje, druhý je do hloubi duše uražen vším tím žvástem, co se páter Jehlička pokouší namluvit svému polskému posluchačstvu, a odejde, prohlásiv rázně svému českému příteli, že „to už nemohl déle poslouchat“!

Ovšem, i s těmi polskými přáteli je to různé. Měl jste takové, že se s vámi hlasitě líbali po ruském způsobu třikrát na tvář, ale když zavál z Varšavy ostrý severák, přestali vás

znát a když vás měli potkat, honem se obrátili někam jinam, aby vám nemusili smekat.

Kdo byl citlivější, těžce to nesl a snažil se přese všechno udržet, co kdysi bývalo. Slyšel chlácholivá slova, že „to musí jednou přestat, že se přece nebudeme pro radost Němcům tak mezi sebou prát“. On osobně nemá proti nám vůbec nic a chceme-li mít všichni pokoj, no, co by nám to udělalo, kdybychom ty dva malé okresy na Těšinsku Polákům vrátili, když jsme je tak nepěkně sebrali v době, kdy Polska musila bojovat na všech stranách — atd., atd. Náš Čecháček už dál neposlouchá. Ví, co přijde dál, a není už na to zvědav. Slyšel to přece už stojedenkrát: dýka v zad, vražda, průvoz munice atd.

Ještě jedno téma je dnes v Polsku velmi běžné: Beneš... Kdyby jeho nebylo, snad by nebylo ani tohoto nešťastného sporu našeho, slyší český host také velmi často. Marně se ptá svého polského hostitele: co máte konkrétně proti němu? Můžete mi to vyjádřit nějak určitěji, abych vám mohl na to stejně určitě odpovědět?

„No, to ne, ale víte, my mu nevěříme,“ zazní dlouze z úzkých polských rtů a tenká ruka oklepává s cigarety lhostejně popel — „moc se nad nás vynáší. A my jsme přece velmoc, mocarstwo“; jak to rachotivě zní v originále. A zase třikrát běda, kdybyste chtěl o té mocarstwowosti promluvit konkrétně, podívat se jí tak říkajíc na zuby. To by byl oheň na střeše a ztratil byste i tu poslední špetku domnělé přízně, která vám umožňuje aspoň výměnu názorů, byť s výsledkem ubohým, ale přece výměnu.

Neboť Poláci o nás skutečně vědí velmi málo. Jsou-li neustále krmeni podle přání té varšavské plukovníkovské protičeské kliky vymyšlenými nebo rafinovaně upravovanými zprávami PAT-u, pak se nedivte, že se dávají strhnout k vytloukání oken našeho vyslanectví ve Varšavě (už třikrát!) a že uspořádali na sklonku r. 1935 celých 146 protičeských manifestací, končících podle jedné maršruty: generále náš, veď nás proti těm sverepým Čechům a my jim ukážeme, zač je toho loket!

Ale generál Rydz-Śmigly mlčí... Vypravuje se o něm, že mlčí také jinde. Že chtěl mlčet také tehdy, když se v létě 1935 pozvali sami do Varšavy němečtí námořní důstojníci a chtěli vykonat oficiální návštěvu u velitele hrdinné polské armády. Náhodou její velitel musil rychle odejet na manévry — tedy se s hosty nesetkal...

Tak to máte s vojáky také docela různé: jedni hoří bojechtivostí, druzí nemohou zapomenout, jaké to kousky jim ukázal ten ďábelský kapitán Ambrus, když mohl ještě se svým dvouplošníkem létat nad Polskem. Rozplývají se chválou nad takovou mašinou, ač ty jejich jsou také ff — třeba že mívaly české motory, které ve Varšavě montoval Škoda. No, pak si ho koupili, nějakého ředitele při vzájemném vyhazování příslušníků také vypověděli, a hledí se i tu docela osamostatnit.

To je vůbec tenor všech řečí a počínání: kdyby uhdilo, abychom byli ve všem soběstační, abychom si všechno mohli sami doma vyrábět. S toho hlediska se také mnohé věci žárlivě pozorují v Československu, do něhož by rádi prodávali své obilní a dobytkařské přebytky, ale od něhož se stále nechce kupovat více, než co nejnútnejší. Proto je saldo vzájemného obchodního obratu stále ve prospěch Polska, a dosti vysoké. To je v pořádku, rovněž jako, aby ČSR (tentokrát Československo, nejen Češi) používala pro své transporty do severských států polského přístavu gdynského. V takovém případě: všechny příkrostiti stranou, vyjednávači dostanou státní motorku, aby si krásně mohli všechno prohlédnout,

pohostí se velkolepě, aby si odnesli z pohostinné Polsky nejlepší dojem a vůbec jim nezalehne v uši jediný zlý tón. Obchod je obchod. Není to sice zvlášť čestné hrát takovou dvojakou roli, ale je to pro obchod zdravé. Proto: prosit czechoslowacko-polska przyjaźń! Ať Němci puknou. Jak se spojíme, tak jim pořádně natřeme, kdyby dostali chuť na naše území!

V téže době asi shání okresní hejtman (starosta se tam říká) jednoho velkého volyňského okresu, kde žije desetitisíce Čechů, několik jejich předáků, kteří musí uspořádat protičeskou manifestaci. Varšava potřebuje dokument, že jsou spokojeni a že odsuzují také brutální české metody na Těšínsku, kterými se tam ničí poslední zbytky rodověrných prastarých obyvatel této od věků země Piastovské...

Ovšem že se mu to podaří. A PAT roztroubí všemi hlásky troubami do celého světa (pokud ještě se mu věří, nebo trochu zaplatí!) slyšte, i sami Češi na Volyni už protestují proti „gwaltom czeskim na Czeszyńskiem“.

To je vrchol hrůzy — ale i na naší straně, kde se lépe ví, jací jsou to dnes zvláště chudáci, ta hrstka našich krajanů na Volyni, kteří jsou tak nebezpeční té velmocenské Polse, že se rozhodla co nejdříve zakroutit jim také krkem, jak to dělají Češi Polákům na Těšínsku. Jenom že s tím podstatným rozdílem, že to Poláci tam dovedou skutečně líp než my. Nejenom že se jim na to školství nic nedá, ale zakáže se jim úředně tímže starostou, t. j. okresním hejtmanem, podnikat i soukromé sbírky předvánoční. On ví, že jsou tam jenom ty školy české, které si tamní Češi s pomocí svých rodáků ze staré vlasti těžko vydrží, opravdu české, ale donutí je k protestu proti těm, kteří je udržují vůbec při životě.

Toto všechno se děje v širém Polsku současně. Co si z toho vyberete? Jsou nám nepřátelští, nebo jsou našimi přáteli? Potkáváte se s Čechy, kteří mluví už stejně nenávislně jako mnozí Poláci. Ale znáte stále ještě dosti takových, kteří neztratili rozum a mají na paměti jen to dobré, co kdysi u Poláků (také těch skutečně dobrých) poznali a brání se všemi nervy odsuzovat pro poslední zlou protičeskou kampaň celou Polsku. Mají snad pravdu, že by stačilo vyměnit obehnanou už skutečně tu plukovníkovskou filogermánskou garnituru, která dovedla vyštvať nejnižší instinkty lidu až k válečnému paroxysmu — a že by bylo pak zase dobře? Obávám se, že teď to tak lehce nepůjde. Toho protičeského jedu (stále jen protičeského) bylo nastříkáno do žil polského lidu celé hektolitry, a ten musí logicky dále působit.

Cetli jste už také o jednom usnesení polských restaurátérů, dokonce z té za tak filočeskou dosud prohlašované Poznaně, že budou bojkotovat — plzeňské pivo, na znamení hlubokého protestu.

Je to symptom, ale bylo by potřeba přihlédnouti blíže k praktické ceně jeho: kolik se ho teď vůbec do Polska exportovalo? A kolik polských občanů si dnes může popřát sklenici piva plzeňského asi za 10 Kč? Nedělá se tu spíše z nouze ctnost?

Horší je bojkot, hlásaný proti všedním českým živnostníkům, malým mistrům, obchodníkům, před jejichž krámy se stavějí hlídky, aby upozorňovaly neinformované koupěchtivé, pozor, to je český obchod! Nevcházet!

Tak se docílí nejlépe jejich zkáza. A vykouří se bez hluku z čistě polských krajů. Musí svoje obchody prodat, nikdo je nekoupí, leda když je dají za babku, a tak se jednou ranou zabijí dvě mouchy: dostane se lacino dobrý podnik a město se zbaví nenáviděných Čechů.

Smutno je z toho všeho upřímnému příteli té pěkné minulosti polské.

národní hospodář

J. Kolářík:

Kolik vynesla dávka z majetku

(Z dějin našich daní II.)

Do pravdě třeba říci, že na daně a jejich vybírání nebylo v obnoveném státě nejprve také zrovna kdy. Bylo nutno se omezit na nejjednodušší předpisy, kterými se dalo zachytiti aspoň něco (sem patří požadavek zaplacených daní u každého, kdo chce cestovní pas) nebo jimiž se ruší velmi nebezpečná ustanovení dosavadní (už 2. listopadu 1918 byl zrušen předpis, podle něhož bylo možno platit válečnou daň dluhopisy válečných půjček; je vidět, jak v těchto zdánlivých drobnostech bylo mnoho připraveno a promyšleno). Ale jinak byl všečen zájem ministra financí upřen zatím na měnu a na organizaci celních hranic — bez nichž nebylo možno pomýšlet na opravdovou odluku měnovou od ostatních dědiců bývalé monarchie.

Dobrovolní poradci.

To ovšem neznamená, že se nemyslílo také na daně. I když hlavní zřetel byl obrácen přechodně jinam, využil první ministr financí každé příležitosti, aby upozorňoval na nutnost postupného opatrování státních příjmů a aby velmi důrazně ujišťoval zejména Národní shromáždění, že nový stát si nesmí tuze mnoho dovolovat po stránce výdajové. Už 20. prosince 1918 s netajenou hořkostí Rašín vypočítával, že ze 224 návrhů, podaných Národním shromáždění od jeho začátku 14. listopadu, bylo 90 návrhů spojeno s náklady asi 2.450 milionů korun, což by znamenalo, že výdaje státu by stouply už o polovinu výš, než byly výdaje Rakouska před válkou. Ukazoval na to, že nové příjmy si může opatřit dosud jen velmi těžko, když jen v Čechách bylo na 300 úředníků odňato daňové správě vůbec a pověřeno kontrolou ve mlýnech a dalších 800 úředníků se užívá k rekvisicím, když není organizována celní hranice atd., atd. Není pochyby, že Rašínova kázání šetrnosti přece jen trochu působila a vedla aspoň k jistým rozpakům při požadování nových výdajů. Vedla však také k tomu, že se objevila pravá spousta dobrovolných poradců, kteří začali zahrnovat prvního ministra financí nejrozmanitějšími návrhy, co vše by bylo možno zdanit. Byly to návrhy dobré i groteskní a když nic jiného, zvýšily v těchto počátečních dobách aspoň poštovní příjmy.

O daňových možnostech se přirozeně uvažovalo i v časopisech a je zajímavé přečíst si dnes článek J. Vokála „Finanční problémy“ v Gruberově Obzoru Národohospodářském z roku 1919. Zejména kapitola nepřímého zdanění je tam vydatně zastoupena:

„Dlužno zvýšiti především pronikavým způsobem daně z lihovin, piva a vína; navrhované již dříve daně ze sirek, hudebních nástrojů (piana, gramofony) dlužno zavést. Nové zdroje příjmu lze hledati:

- ve zdanění konsumu kávy, kakaa a čaje (mimo cla),
- v periodické dani z výčepních místností (jež stanoví se podle míst, resp. podle počtu stolů s ohledem na situaci obce),
- v periodickém zdanění osobních automobilů (dopravní společnosti nevyjímaje), motocyklů,
- v periodickém zdanění kočárů a podobných osobních dopravních prostředků,
- v dani z jízdních lístků I. třídy dopravních podniků,

v dani z okružních lístků vydávaných cestovními kancelářemi,

v osobním poplatku za hlavu pro státní účely v tuzemských místech lázeňských,

ve zdanění šperků a umělecky zpracovaných drahých kovů, o nichž výrobci ukládá se vésti zvláštní rejstřík (zdanění ve formě puncu),

ve zdanění kapesních hodinek,

ve zdanění fotografických aparátů a optických přístrojů,

ve zdanění luxusní, bibliofilské úpravy knih,

v dani ze spekulacních účtů cennými papíry v peněžních ústavách, o nichž zavádějí tyto ústavy zvláštní evidence,

v dani z telefonů pro domácí a kancelářskou potřebu (zdanění podléhá každý jednotlivý telefonní aparát),

v dani z elektrických žárovek,

v dani ze spotřebované elektrické a plynové energie,

ve zvláštním zdanění dynamoelektrických strojů průmyslových podniků, užívaných k výrobě světelné a silivé energie, buď jednou pro vždy, nebo periodicky s ohledem na bod předcházející,

v dani z insertů v časopisech,

ve zdanění (kolkem) všech veřejných oznámení a nabídek (vývěsky o pronajímání bytů, o výhodných prodejkách atd.)“

Ve zmíněném článku jsou ještě i návrhy jiné, zvláště z oboru daní přímých a daně z majetku, ale uvedený výpočet možností v daních nepřímých je zajímavý tím, že dnes, léta Páně 1936 už to téměř všechno v Československu máme až snad na ty kočáry, které zdaňovat by se dnes zvláště nevyplácelo z důvodů, které autor článku z roku 1919 nemohl předvídat. Nic nevádí, že některé z těchto daní byly zavedeny až v roce 1933 nebo že některé z nich byly zavedeny ve formě dávek samosprávných svazků. Je tím podán důkaz, že i ve finančním oboru platí jakási obdoba zákona o zachování energie, a že financí bedlivě uváží každý nápad, který se v tomto oboru někde objeví. Pokud některý nápad nebyl splněn, byl za to jiný důkladně vybudován.

Možná, že v roce 1919 genius československé finanční správy, tehdy ještě v rakouské uniformě, ale chystající se už důkladně odrakouštit, řekl s Hamletem: „Má duše prorocká!“ Všechno si to dobře zapsal a postupně pak vnukal do hlav vysokých pánů z finanční správy. U financů sice platí stará zásada, že každá stará daň je dobrá a každá nová daň je špatná, ale toto srovnání dobře míněného návrhu z roku 1919 s dnešním stavem nám mimoděk ukázalo, že i ve financích jsou přístupni novotám a že si dají přístup ně říci.

Dávka z majetku.

V souvislosti s měnovými opatřeními z první poloviny roku 1919 třeba se zmínit o velikém zásahu daňovém, jehož účelem však nebylo opatření nových prostředků státu, nýbrž úhrada závazků převzatých po Rakousko-uherské bance a tedy nápravu měny. Rašín se chopil této věci s obvyklou svou houževnatou energií a rozpoutal v prvním pololetí roku 1919 pravou lavinu soupisů majetku. Není pochyby, že mu při tom tanul na mysli také účel sociálně-politický, totiž zkrácení majetků za války lehce nahromaděných, čili jak se tehdy obecně říkalo „nakeřasených“. Hlas lidu byl, že republika musí jít na ketasy, a není pochyby, že první ministr financí se pro tento hlas lidu nezlobil. On byl individualista každým coulem, ale jmění příliš lehce na útraty druhých nashromážděné jej dráždilo zrovna tak jako nejradikálnějšího socialistu.

Nebylo ovšem pochybnosti, že pro uložení dávky z majetku a dávky z přírůstku na majetku (proti době

před válkou) musí být nějaký podklad. Proto byla ta spousta soupisů, jejichž archy naplnily nakonec celé spousty beden a staly se tak mimoděk dalším nepřekonatelným balvanem k ozdravení běžné berní správy. Jakkak měly berní úřady vymáhat nezaplacené daně a berní referáty na okresních hejtmanstvích (od března 1919 už samostatné berní správy) ukládat další daně, když byly v pravém slova smyslu zavaleny těmi soupisovými bednami a když bylo jasné, že ty soupisy se musí zpracovat brzy, má-li z celé dávky vůbec něco být?

Nebylo to ovšem tak jednoduché, jak se to řekne. Bylo třeba sepsat stav válečných půjček a pokladničních poukázek, jak se jevil 1. března 1919, bylo třeba k témuž dni sepsat stav jiných cenných papírů, zlata a mincí, pojistek, majetku nemovitého i movitého, pohledávek atd. atd. O nejhodnějším způsobu těchto soupisů byly přirozeně rozmanité názory a z toho částečně také vyplynulo, že soupisy byly vyhlášeny postupně, takže finanční úřady se pak ocitly před úkolem, vybrat ze spousty beden vždycky archy, jež se týkaly jednotlivého poplatníka a dostat se tak k přehledu, komu co patřilo v rozhodný den 1. března 1919. To se roztrídilo v revisním odboru ministerstva financí a bylo pak podkladem zkoumání toho, co jednotlivý poplatník přiznal k dávce z majetku a k dávce z přírůstku na majetku. Rozumí se samo sebou, že při tomto obrovském návalu nové práce nebylo ani pomyslení na nějakou podstatnou nápravu toho stavu, který republika v oboru vyměřování přímých daní převzala z Rakouska.

Kolik je asi majetku na území republiky, ovšem tehdy nikdo nevěděl. Bylo možno jen odhadovat a o ceně jednotlivých odhadů bylo možno mít nejrozmanitější názory. Podle rozličných pomůcek se došlo k odhadu asi 134 miliard a soudilo se, že dávka z majetku a přírůstku na majetku z toho sebere asi 12 miliard Kč. Nový stát tedy chtěl — při tom v podstatě k zajištění měny, tedy vlastně k zajištění peněžního majetku, jenž majitelům zůstane — vzít z daného majetku asi necelých 9 procent. Pro dobu, v jaké se to dělo, to nelze nazvat zásahem nějak přepjatým a nějak tuze revolučním.

Ale podařilo se to dost špatně. Finanční úřady nemohly zdolat všechnu agendu s novou dávkou spojenou; v roce 1921 se už vidělo, že stát potřebuje na doplnění svých příjmů pomoc rychlou a vydatnou — začala se tedy rychle zavádět do praxe nová daň z obratu — a v roce 1922 přišla domácí deflace, zdvižení hodnoty Kč a nezbytná krize s tím spojená, která se ovšem také dotkla praktických možností zaplacení dávky z majetku. Doba pro uložení dávky z majetku byla tím zmeškána a v roce 1923 nezbylo než povolit zákonem značné slevy a poskytnout kromě toho možnost přiznání slev dalších podle okolností případu. Splnilo se tak, co předvídal prezident Masaryk při podpisu zákona o dávce z majetku, že totiž bude asi třeba důkladné novelisace. Každá taková možnost přiznávat slevy podle okolností daného případu znamená ovšem spoustu administrativní práce, neboť každý poplatník má právo se domnívat, že okolnosti jeho případu mu dovolují žádat o takovou slevu a nezbyvá tedy než rozsoudit, zda opravdu nebo jen zdánlivě. Když je sleva přiznána, může se zas poplatníkovi zdát malou, není-li přiznána, pocituje to poplatník jako křivdu, v obou případech je z toho odvolání a nové a nové řízení, nová a nová práce.

Kromě toho, jak správně uvádí Spitaler ve své knize „Zehn Jahre tschechoslowakische Steuerpolitik,“ bylo základní chybou, že dávka z přírůstků na majetku vůbec nedbala skutečnosti, že přírůstek na majetku v roce 1919 proti roku 1914 byl vyjádřen v korunách zcela jiné hodnoty, než byly koruny původní. Tím se stalo, že vysoké sazby dávky v přírůstku postihly leckde přírůstek, jenž se jevil toliko na papíře, toliko podle absurdní rovnice, podle níž předválečná koruna se rovnala koruně po válce.

Zkrátka dávka z majetku a přírůstků na majetku byla sice dobrá pro účel, k němuž byla určena, ale jinak to byl velmi špatný obchod pro finanční správu. Dnes je už aspoň předpis této dávky skončen, ale není ještě ukončeno jednání o slevy podle zmíněného zákona z roku 1923. Proto lze výnos dávky z majetku jen odhadovat. Ani nejvyšší kontrolní úřad netroufá si v poslední státní účetní závěrce (za rok 1934) ještě říci, jak to asi nakonec s touto dávkou dopadne. Podle toho, jak dnes situace vypadá, bude možno mluvit o výnosu velmi krásném, bude-li celkem 7 miliard Kč. Spíše se však podobá pravdě, že to bude něco kolem 6½ miliardy, tedy jen něco málo přes polovinu toho, s čím počítala důvodová zpráva k zákonu o dávce z majetku.

Ale tento výnos není tím hlavním důvodem, proč označujeme dávku z majetku za špatný obchod pro finanční správu. Hlavní důvod je v tom, co stála práce a zaneprázdnění finančních úřadů, kolik nedoplatků na jiných stranách daňových účtů nepřímo způsobila a kolik škod z ní nepřímo vzniklo tím, že znemožnila včasnou obnovu pořádku v daňovém účetnictví. To jsou škody hmotné i nehmotné, z nichž ovšem lze sotva koho obviňovat. Při tom stavu finanční administrativy, jaký byl po převratu, lze říci, že je vlastně zázrak, že to dopadlo aspoň takto. Máme tím zároveň vysvětleno, proč finanční správa (nejen u nás, ale i v jiných státech) má nyní tak hlubokou nedůvěru k jakýmkoli návrhům na zdanění a je t k u a že se vždycky tisíckrát raději chopí všeho jiného, i kdyby musila při tom počítat se značnými nesnáze. Počítá s nimi, ale doufá, že přece jen nebudou takové, jako by byly u nějaké nové dávky z majetku.

H o n e m n o v é p ř í j m y .

Druhé pololetí roku 1919, když už byla provedena měnová rozluka a ustavena nová celní hranice, je dobou horečného opatřování nových příjmů. První ministr financí sám vrchovatě zabrán věcmi měnovými, se zdaleka nespolehl na dobrovolné poradce, nýbrž postaral se raději o poradce odborné. Zejména se spolehl na pana radu Kačírka v odboru nepřímých daní, který se znamenitě vyznal v tom odvětví daní, které se vybírají „nenápadně“. Ještě dnes na něho vzpomínají všichni vinaři, vináři, pivovárníci, uhlíři a četná jiná odvětví lidské činnosti, pokud ovšem prožili jejich příslušníci ony doby finanční renesance.

Ve finanční správě převládl tehdy duch nesmírně asketický, který byl ochoten povolit na příklad z nápojů obyvatelstvu Československé republiky bez podílu státu nanejvýš tak ještě vodu. Všechno ostatní bylo pokládáno za větší nebo menší luxus a zejména na víno si odbor nepřímých daní důkladně posvětil. Tehdy se v úřadovnách ministerstva financí rodily plány na známou páskovou daň z vína, ale tehdy se tam také objevilo, že lze zdanit i limonádu a minerální vody a samozřejmě ovšem i pivo. Tohle všechno

konečně ještě by ušlo, ale v odboru nepřímých daní přišli také na to, že lze zdanit uhlí, že lze „vybudovat“ zdanění masa atd. atd.

13. května 1919 podával první ministr financí první skutečný rozpočet Československé republiky. Odhadl při tom schodek prvního rozpočtového roku na 3.200.000.000 Kč a těm, kdo ještě nebyli zvyklí na nové počítání — těch byla většina — bylo úzko. Proto celkem nebylo velikých námitek, když zároveň ministr Rašín ohlašoval nové daňové plány a když mezi nimi byla i ta prožluklá daň z uhlí a také daň z obratu — ovšem jen 5 promille z ceny běžného zboží a 10 promille z ceny zboží přepychového.

Většina nově ohlášených daní byla zavedena v době, kdy první ministr financí už odešel z Clam-Gallasova paláce, kde zašlá nádhera aristokratické minulosti a prošoupané polštářované židle v zasedací síni upomínaly návštěvníka, že je v jediném úřadě republiky, kde se opravdu šetří. O daň z uhlí byly s počátku menší spory, ale nakonec byla přece jen zavedena od 1. května 1920, a to hned ve výši 30 procent z ceny, při čemž se do ceny počítala i uhelná daň samotná, takže vlastní sazba daně byla 42,8 procent. Tato důkladná daň byla zavedena nenápadně zákonem o uhelném hospodářství a říkalo se jí uhelná dávka, aby to tak nepřipomínalo nenáviděné slovo daň a aby to budilo představu něčeho menšího. Hned v roce 1920, ač se vybírala jen 7 měsíců, vynesla bezmála 1 miliardu a v následujícím roce vyskočila na 1½ miliardy, ač mezitím už byla snížena na skutečných a ne jen papírových 30 procent. Od té doby — jistě proti vůli jejího původce — byla postupně snižována a její sláva už je pryč. Ale v nejhroších letech měla vydatný podíl na tom, že finanční správa zmožila všechny nemalé obtíže.

D a ň z o b r a t u .

Uhelná daň byla zavedena podle osvědčeného vzoru z Německa, rovněž tak nová daň z obratu, za kterou před válkou by se byl styděl každý ministr financí. Ostatně ani u nás, když se o ní jednalo, nebyla nijak chválena a naopak dostalo se jí se všech stran největší možné hany. Byla to nepochybně daň škodlivá, ale za to vydatná. Jakýmsi přívažkem byla daň z přepychu, která se vybírala podle seznamu přepychových předmětů, jenž ovšem při zmíněné již askesí tehdejší finanční správy byl hodně rozsáhlý. Omluva pro zavedení daně tohoto druhu byla ovšem jasná, byla to nezbytnost opatřit státu úhradu na nové výdaje, hlásící se se všech stran. Také se nezůstalo na dani tak nízké, jak původně ohlašoval Rašín, nýbrž se šlo hned na 1 procento a později na 2 procenta, při čemž jen zemědělské výrobky a potraviny zůstaly i potom při staré sazbě 1 procenta. Řeklo se, že tato daň se zavede jen na několik nejhroších let. To se řeklo, ale velmi těžko by bylo odpovědět na otázku, zda tomu také někdo věřil. Od doby, kdy byl vydán první zákon o dani z obratu, byl už tolikrát prodloužen, pozměněn, vybudován a „zdokonalen“, že snad jen sám pan odborový přednosta Novotný, který byl u kolébky této daně — tehdy jen jako sekční rada — a který tuto daň po celá léta pipal a pěstoval, by mohl spolehlivě vypočítat všechny změny, dodatky a prodloužení. A at si nikdo nemyslí, že tato „přechodná“ daň tak brzy přejde. Teď, když je tak krásně vypěstována a když už se „vžila“!

Byl to pro finanční správu mnohem lepší obchod, než na příklad dávka z majetku. Podívejme se do

státní účetní uzávěrky: hrubý skutečný výnos této daně od jejího zavedení v roce 1920 až do konce roku 1935 činil 30.2 miliard Kč, slovy třicet miliard, což ovšem je suma, která už něco znamená. A při tom tato daň vynášela nejvíc v letech krise. Ale k tomu ještě přijdeme.

literatura a umění

Otto Rádl:

Boj o „čapkovskou“ generaci

(Polemiky, které udávaly směr, II.)

Nejmladší proti mladým.

Ukázali jsme předešle, že v době vystoupení tak zvané generace „devětsilovské“, roku 1922, se nesetkali mladí s vážným odporem. Nakladatelství byla jim otevřena a o nějakém „generačním zápase“ nemohlo být řeči. Správně napsal Jindřich Vodák v nedělním „Čase“ ze dne 23. dubna 1922:

„K bojovnému poměru mezi staršími a nejmladšími spisovateli není prostě příčiny, staří si s nejmladšími nepřekážejí, staří dopřávají nejmladším vši volnosti, jaké jen mohou žádat, a jsou ochotni podporovat je vším způsobem, jak jen lze. To nejsou ti „staří“ jako v době Moderny, tito dnešní „staří“ přinášejí vřelost, porozumění, přátelství, posilu, všude, kde vidí jiskřičku skutečného talentu a nového hledajícího chtění... K „pravdám“ mladých zavládá dnes shovívavost, jež nezapomene, kolik „pravd“ viděla vzházet i zacházet, a nejmladší pokolení se spokojuje, když mu jeho „pravdy“ nikdo nebere, neboť není dost vyzbrojeno, aby podnikalo prudší, soustavnější a důsledné boje.“

Shovívavějšího přivítání se jistě málokteré umělecké avantgardě od representanta staré kritické školy dostalo. Skutečně bojovný poměr se nerozvinul mezi nejmladšími a starými, nýbrž mezi nejmladšími a mladými, reprezentovanými bratry Čapky, F. Peroutkou a J. Kodíčkem. Polemika mezi těmito dvěma směry je nejvyšší zajímavá. Byla vedena s neobyčejnou prudkostí, se zábavným ironisováním, a bylo jí věnováno tolik místa, o němž se literatuře v dnešních novinách ani nesní. Nebylo ničím neslychaným, jestliže literární polemika zabrala sedmnáct sloupců feuilletonu v jediném čísle „Tribuny“. Velkých věcných rozporů nebylo: kritici generace čapkovské stavěli se ke komunismu jako k vážnému pokusu o reformu společnosti a nikdy nepolemisovali s mladou poezií pro její komunistickou tendenci: naopak, spokojovali se konstatováním, že mladá poesie se vlastně komunistickou jen staví, že však v podstatě je měšťáckým artismem, pouhým ornamentálním hraním se slovy. Ani v poměru k moderní technice a k civilismu mladých nebyl důvod k rozporu. Také ne v tom, že mladá generace, jak ohlašovala, chtěla dělat umění lidové a zábavné. Naopak, bylo jí to schvalováno, jen bylo žádáno: když lidovost a zábavnost, tedy opravdu! Ferdinand Peroutka v „Tribuně“ ze dne 9. ledna 1923 se přiznal otevřeně:

„Velmi si vážím lidovosti a zábavnosti detektivek i vzrušujících románů o Indiánech, a jsem upřímně přesvědčen, že mladé autory z „Devětsilu“ velmi šlechtí snaha být tak zábavnými jako jsou detektivky nebo romány Verneovy. Měli však vydati, jestliže si vskutku přáli být zábavnými, jako projev mladé literární generace, almanach, který by začínal výňatkem z Mayova románu, třeba tím, kde se Vinetou loučí s Old Shatterhandem — a končil překladem nějaké neznámé novely Conana Doyle. Ale oni, jak se zdá, chtějí sedět na dvou židlích: na zábavnosti i na své vlastní tvorbě.“

A tato vlastní tvorba, jak Peroutka a Kodíček ukazovali, byla stejně málo zábavná jako proletářská. To platilo o poezii i o výtvarném umění. Proto také polemiky s nejmladšími se většinou mohly omezovat na kritiku jejich honosných nezdarů. Tak se dovídáme o jednom z obrazů pana K. Teigeho, nazvaného „Paříž“, v „Tribuně“ od Peroutky toto:

„Tento zábavný a lidový obraz by měl nyní pan Teige vzít, odnésti v neděli na Letnou, kde je soustředěn proletariát, jenž dopoledne četl detektivky a nyní přihlíží zápasu Sparty. Zde by měl prositi o pozornost pro svůj obraz: obávám se, že by tu pan Teige mohl konkrétně poznati, co je to kolektivní vědomí, obrácené proti jedinci. Prchaje před náhle procitnutým unaním, poznal by po prvé v praxi i zdravé krásy sportu (jichž si zatím váží v teorii), v tomto případě krásu rychlého běhu na dlouhou vzdálenost.“

Z ironičnosti a prudkosti polemik mezi mladými devětsilovci a generací „pragmatistickou“, jejíž stáří se v oné době pohybovalo kolem třicítky, nebylo tedy zápasem starých proti mladým, nýbrž mladých o přízeň mladých. Karel Čapek a autoři s ním spřízněni představují po převratu autory čtené a milované mladou inteligencí, kritikové této generace se svou bojovností, ironií, smyslem pro humor a evropskou orientací jsou čtení stejným mládím. Proto soustřeďují spisovatelé z „Devětsilu“ své nejprudší útoky proti „pragmatistům“. Proto rozpoutává se „boj o čapkovskou generaci“ a speciálně boj proti Karlu Čapkovci, jenž trvá déle než desetiletí, propuká vždy znovu v nejrozmanitějších obměnách. Je to boj čapkovské generace na tři fronty.

Boje kolem „Přítomnosti“.

Tento boj „čapkovské generace na tři fronty“ je namířen proti nejmladším, proti starým, a konečně proti vlastním vrstevníkům. Je opravdu těžko nalézt v naší literatuře příklad, kde by se některá skupina autorů, skládající se vesměs z talentů prvního řádu, uplatňovala obtížněji. Tito „pragmatisté“, jejichž úspěchy doby kolem roku 1912 byly už zapomenuty, musili po deseti letech si znovu a se vši důrazností vybojovávat právo na existenci a uznání. Těch deset let opoždění, které zavinila světová válka, však přispělo k jejich uměleckému růstu a vyzrání, takže v polemice o svou existenci, jež se plně rozpoutala roku 1924, měli právo na svůj superiorní postoj. O situaci této své generace vyprávěl K a r e l Č a p e k o mnoho později:

„Bylo po válce; a předváleční mladí nastupovali do praktického života. Nepadaly jim do klína tučné ouřadky, nevynesla je revoluční konjunktura. Ale i ta sebenemší funkce byla tehdy, v počátcích nového státu, citěna odpovědněji a vážněji než si dnes dovedete představit. Zdálo se, že všechny věci jsou ve stavu reformování; s povzdechem se odkládala stará kulturní exkluzivnost a šlo se sloužit mnohým věcem. Místo literárních kaváren a debat byli jsme postaveni do prostředí docela jiných lidí, zájmů, hodnot; a musili jsme se učit — učit koukat se předešlím. Myslím, že málokteré pokolení se kdy životně střetlo s tolika tak různými osobnostmi, úkoly, zájmovými sférami a praktickými problémy...“

Je-li to jaká generace — Bůh ví, kde všude je, ale zajisté to není kavárenský stůl, musili byste ji vyhrabávat ze šachet na frontě; a z obyčejného dělného života. Z malých ouřadů a škol od Jasiny po Cheb, neboť — mimochodem — je to první pokolení aktivních Čechoslováků. Řekl jsem generace obětovaná. Nakonec dodávám: generace zapražená v nesčetných úkolech; a generace, která až dosud sloužila za podnož — starším i mladším.“ (Přítomnost 16. března 1932.)

Čapkovská generace, která je zde charakterisována, měla nevýhodu, že nevystoupila žádnou ucelenou a jednotnou vnější manifestací. Objevila se v ojedinělých individualitách už po roce 1910, představuje několik nových a nadaných lidí, nespoutaných žádným striktním katechismem. Po symbolické a dekadentní generaci let devadesátých představují však tito básníci, dramatici, výtvarníci a kritici tolik rysů společných, že mohou být právem představeni jako jednotná „škola“. K tomuto jednotnému vystoupení došlo teprve po útocích nejmladší generace roku 1924 v „Přítomnosti“. J o s e f K o d í č e k napsal tehdy svůj článek „O jedné generaci“, v němž z oposice k často přeceňujícím oslavám zesnulého Jiřího Wolкера a „který nebyl sice velikánem, za nějž ho vydává literární politika, který však byl líbezný, čtyřiadvacetiletý člověk, a uslechtilá, tichá, lyrická duše, jež nedopsala posledního výrazu svého nadání a zahynula“, ukázal na nedocenené členy generace vlastní, kterou charakterisoval:

„Dnes, kdy pohlížíme dozadu, kdy se skoro úplně rozběhli a někteří i zemřeli, můžeme poznati, že mají ve vnitřním smyslu všechno, aby se generaci zvatí mohli. Dnes možno změříti novou iniciativu, kterou přinesli, která se stala nepřehlédnutelnou osou všeho dalšího snažení. Po devadesátých letech po prvé zase sbor silných lidí, revolučních v plném smyslu slova.“

Kodíček ukazuje, co přinesli podstatně nového Karel Čapek, výtvarníci Kubišta, Špála, Filla nebo Josef Čapek, a dokazuje, že jejich vystoupení bylo do značné míry revolucí, jež zasáhla hluboce do mnohých složek umění i teorie. Tato léta asi od roku 1910 do války přinesla novou basí českého umění a literatury zhruba označenou banálními názvy kubocivilismu, vitalismu, kubofuturismu a pod.:

„Co nejvíce rozhoduje, je, že tu přichází nový druh lidí, na nichž mi je nejvážnějším rysem jejich mužskost, často až nelibezná a drsná, jejich odpor k pathosu a estétství, uvědomělý radikalismus teoreticko-filosofický a zásadní odpor k epigonství a opakování tradice. Nadto pak si uvědomují životní funkci umění v nejšířším dosahu... Co tu bylo vytvořeno a akcentováno v technické kultuře, proti dekorativnosti, filosofii a sociologii, dramatické kritice, věcnosti, formálním názorům, jací filosofové, básníci a malíři tu byli zahrnuti v okruh tvořivého zájmu, musí se ještě přesně a trpělivě změřiti. Ukáže se, že dosud celkem nic nepřistoupilo, co by bylo tento základ nového umění podstatně rozšířilo, ať novou myšlenkou, ať jen pouhým jménem... Jest podivné, že tato generace po třiceti letech prvá hodna toho jména ve smyslu tvořivého průboje tak málo se projevovala právě jako generace.“

Zajímavý rozdíl ve vystoupení dvou generací: třicetiletí, kteří za sebou již mají deset let tvorby, ohlašují po prvé svá generační práva, protože neměli kdy na manifesty. A činí tak z polemických důvodů proti dvacetiletým, kteří prozatím vystupují pouze s manifesty a slibují svou tvorbu pro příští léta.

Ztracená generace.

„Přítomnost“, jež byla právě založena, stala se hned od svého prvního čísla střediskem, v němž tato generace vybojovávala své ideové zápasy. Zápasů, které tu Kodíček a Peroutka vedli proti měnícím se stylovým módám nejmladších, proti poetismu, proti surrealismu, proti slohovému manýrismu Vančurovu a tak dále — všimneme si přistě. Dnes si povšimneme zápasu, který vedla čapkovská generace pro domo sua. Jako první její mluvčí vystoupil Karel Čapek, jenž náhodou současně se článkem Josefa Kodíčka, který jsme nahoře citovali, napsal do prvního ročníku „Přítomnosti“ článek „Hledá se generace“. Čapek tu nazval svou generaci po prvé „ztracenou“, protože prý kdekerá literární příručka po generaci z let devadesátých mluví teprve o nejmladší literární generaci, to všechno, co bylo mezi tímto dvojím obdobím, je však čert ví kde:

„Je tam jakési období deseti nebo dvaceti let, ale nejspíš „nebylo na něm vzezření ani krásy“, neboť nemá jména a ani koncesovaného života; je to vývojový hiatus, chaotické mezidobí, které nejspíš nic nechtělo, nic s sebou nepřinášelo, nic nezaložilo a ničemu život nedalo: zkrátka takový zmetek. To jsme my, mužstvo z ročníku třicátých a čtyřicátých. Ztratila se nám generace.“

Této generaci scházel prý duch smečky, její členové však přece byli k sobě navzájem přítahováni, nacházeli u sebe ohlas, v knihách básníků a filosofů, v obrazech malířů a v dílech stavitelů. Cítili, že nikdo z nich není na světě sám, že je něco na postupu, k čemu patří, něco kulturně, morálně a duchovně nového. Vlivem války však tyto lidé ztratili souvislost. Každý z nich pracoval dále na svou pěst. A ti, kteří byli všichni předtím vojáky veliké války, vrátili se domů a našli všecko v nových rukou. Vynořila se nová generace. Dílo „ztracené“ generace však nepatří minulosti. Čapek věří, že ve chvíli, kdy si její členové uvědomí své plány, svou souvislost, své vědomí zařadenosti v jedné karavaně, která odněkud jde a někam míří, nebude to revise minulosti, nýbrž výhled kupředu.

Toto opožděné generační uvědomení dodává prvnímu ročníku „Přítomnosti“ ráz pevného kritického i polemického semknutí. Zde Peroutka potíral laciný exotism Karla Schulze ve článku „O některých zálibách naší doby“ (17. ledna 1924), zde Kodíček píše stať „Mužnost a literatura“ (27. března), téhož dne, kdy Peroutka ve studii „Na pokraji nové doby“ analysoval Sborník literární skupiny. Ve frontě proti starším Peroutka vytýká tu ideový základ své skupině ve třech článcích „Boj o orientaci“. Ve stejné linii pokračuje druhý ročník „Přítomnosti“, v níž článek „Cesta generace od revoluce k lekninům“, jehož si ještě povšimneme, zúčtovává s poetismem (9. dubna 1925) stejně jako „Mladí nám píše“ (16. dubna 1925), zatím co „Vzpouza nudných“ (30. dubna) je obhajobou stylu této generace, která, když jiné výtky se ukázaly neúčinnými, byla obžalována z duchaplnosti.

Tehdy profesor Nejedlý ve „Varu“ a B. Hladký v „Nové svobodě“ vystoupili proti hlavním zástupcům tohoto zavrhávaného stylu, Karlu Čapkoví a Ferdinandu Peroutkovi:

„hraje před námi duchaplnostmi jako berzbarvý skleněný hranol na slunci barvami: a lidem se to líbí, protože to nic nezavazuje a nic nenamáhá... Někteří mladí byli docela vážní lidé, ale stačilo, že přičichli k tomu narkotiku (duchaplnosti) a již mu propadli.“

Peroutkova polemika proti těmto odpůrcům duchaplnosti, mezi něž se přiřadilo i „České Slovo“, je typickou pro polemický styl tohoto období:

„Mezi těmi, kdož se pokoušejí dělati nám ostudu, jest na př. pan Skýpala, šéfredaktor „Českého Slova“. Toho, myslím, možno beze škody z úvah vynechati. Pana Skýpala vytvořila slepá přírodní síla; ten za to nemůže, že nic nechápe a že ho nic nenapadá; napiše-li o vás něco zlého, je to nepřijemná náhoda, jako když jdete po ulici a spadne vám cihla na hlavu; pan Skýpala je z toho druhu žurnalistických gramofonů, jimiž oplývá každá politická strana; říkají-li něco sami ze sebe, zasluhuje to blahovůlného zapomenutí... Poznamenal bych jen, že t. zv. duchaplnost není jáma, do které se padá. Propadnutí lze třeba alkoholu. Ale, přísámboh, šel bych se podívat i proti tlačil bych se do první řady, kdyby se jednoho dne roznesla pověst, že na př. pan Skýpala na Václavském náměstí před „Českým Slovem“ počal propadat duchaplností.“ (Přítomnost, 30. dubna 1925.)

Peroutka charakterizuje tento boj, který byl jednou z forem zápasu proti čapkovské generaci, jako „sebeobranu nudných“, jako „vzpouzu staré české juchty“, a nalézá v odporu proti dokonalosti vtípného slohu typický ráz české povahy, jež dovedla o Karlu Čapkoví dokonce pronést názor: „Ten člověk už píše tak dobře, že mu pomalu nikdo nebude věřit.“

Počíná se boj o kritiku.

K polemice s mladými devětsilovci a se starými reprezentanty tradiční žurnalistické nudnosti přistoupil zápas na třetí frontu, zápas proti kritice vlastní generace. Jsme v roce 1927, kdy „Přítomnost“ svým čtvrtým ročníkem už pevně zakotvila a stala se nejlivnější kulturní a politickou revuí, kdy Čapek a Langer mají za sebou řadu velkých úspěchů jevištních, kdy se romány této generace počínají překládati do světových jazyků. Česká povaha, která nemá ráda, aby stromy rostly příliš vysoko k nebi, počíná nalézat něco podezřelého na tak neobyčejném talentu malé skupiny autorů. Česká kritika této doby, která až na Šaldu plně reprezentovala tyto přízemní rvsy české povahy, počala hledati podezřelé motivy těchto překvapujících úspěchů a nalézala je jednak v „přízemním realismu“, jednak v „sociálfašistické demokratické klice“.

S otázkou přízemního realismu vypořádal se Peroutka ve článku „Sluší-li se býti realistou“, jenž může býti pokládán za jeden z programních estetických článků čapkovské generace. Praví v něm:

„Někteří mladí kritikové, hlavně takoví, kteří by se naučili spíše chodit po provaze než jasně psát, získali si kariéru zuřivým nepřátelstvím k realismu. Prostá pravda je ta, že nikdy

neměli dosti duševních sil, aby mohli být realisty. Literatura a umění, které chovají nepřátelský cit ke skutečnosti, jsou na scestí, ať je jejich vlastní mínění o tom jakékoliv. Literatura může se vznášeti hlavou ve hvězdách: ale chce-li stát pevně, musí mít nohy na zemi... Moderní umělec má starost, aby byl co nejlehčí. Bojí se, že by nevzlétl, kdyby nesl nějaký náklad pravdy. Přeje si raději žít v říši libovůle. Neodvažuje se zatěžkat se skutečností. Je pravda, že je k tomu třeba silnějších křídel... Přese všechnu nechuť k slovu realismus činí literatura poslední doby pokusy vrátit se nějak k životní pravdivosti. A ještě mnohem více lidí by se k ní vracelo, kdyby to uměli. (13. I. 27.)

Peroutka ukazuje na řadě dokladů touhu po realitě v novém umění. Tím se vypořádává s estetickými námitkami, vznášenými proti autorům své generace. S námitkou druhou, jakoby příslušenství k okruhu autorů, blízkých přítelů Masarykovi, bylo základem mezinárodních úspěchů literárních a divadelních, vypořádává se Karel Čapek v polemice s Karlem Horkým. Horký tenkrát napsal ve „Frontě“ článek „Slovo k divadelním ústupkům bratří Čapků“, v němž mimo jiné pravi:

„Toto zatažení britského vyslance a jeho vlivných přátel do úspěchu „R. U. R.“ potvrzuje příznivé mínění, které mnozí z nás mají o politické a americké vyspělosti Mus Karla Čapka. Bylo by věru nespravedlivé, kdyby Masaryk, pro nějž dr. K. Čapek již tolik udělal u nás, nedělal pro Čapka nic v Americe a Velké Británii. Nikdo moudrý zajisté nechce, aby britský pan vyslanec doporučil svým vlivným přátelům na př. Dykovu „Ranní ropuchu“. Shocking!“

Karel Čapek odpovídá, ukazuje věcnou nesprávnost výmyslů pana Horkého a opravuje je. Nás tu může zajímat tón této polemiky, ve srovnání s dnešním polemickým slohem neobyčejně ostrý:

„Mluvit o něčem, co nevím, tomu se mezi námi říká žvanění, pane Horký... Pane Horký, netvařte se jako literární nemluvně... Pan Horký by snad ani nebyl panem Horkým, kdyby ke své nevěcné invektivě nepřilil trochu skutečné špinavosti... Pane Horký, je-li ve vás kousek slušnosti, odvoláte hezky v příštím čísle své „Fronty“ tento výmysl... Dobře, pane Horký; buď můžete vzít zpět, co jste tu sezvalil, nebo dokažte, co jste se opovážil naznačovat; neučiníte-li ani to, budete se jevit jako mluvka a ostouzeč.“

Hlavní sílu svého polemického temperamentu však pragmatická generace soustředila proti kritice. Již roku 1928 a ještě zřetelněji v letech pozdějších počínalo se v boji proti úspěchům Karla Čapka užívatí postoje, že Karel Čapek „je již překonaný“. Úpadek české literární kritiky za války a po válce je dnes již tématem, které se rozrostlo do takových rozměrů, že by si vyžádalo zvláštní monografie. Už před deseti lety bylo patrné, že literární kritika se stala zaměstnáním průměrných lidí z redakcí raníků a večerníků, z nichž jen tu a tam některý externista měl větší literárně kritické vzdělání. Místo kritik počaly se vyráběti recenze, polemiky zpláněly, ideové zápasy vymizely z literárních rubrik novin a revuí. První pocítil Peroutka nebezpečí této situace pro vývoj literatury a napsal svou „Nutnou kapitolu o kritice“, v níž se k české literární kritice vrací jako člověk po letech ke své první lásce a shledá, že se z ní stala obtloustlá, zpozdlnělá panička.

„Dnešní kritika přestala být vášní a stala se dosti prostředním zaměstnáním. Už se osobnost nesráží s osobností, světový názor se světovým názorem. Zmizela psychologická zvědavost, která tak charakterizovala kritiku let devadesátých. Není vidět lidí, kteří by byli ochotni exponovat se pro něco. Mluví se tu na půl úst a píše se levou rukou. Říkali jsme si, že literárních polemik je příliš mnoho. Tato vada byla tedy odstraněna — snad až příliš důkladně. Neboť kde se nic nechce — jaké tam polemiky? Kamarád píše o kamarádu, lhotejný referent o lhotejně knize, nula o nule. Nechce se nic, všechno se připouští. Publikum se krmí referáty, které laskavě napsal ten nebo onen, jenž je ve styku s nakladatelem. Mizejí měřítka. O podprůměrné knize se píše touž terminologií, jako o díle mistrovském. Žilami kritiků teče limonáda. V ovzduší lhotejnosti se rozpouštějí všechny hodnoty. Už dávno kritika neodmítla důrazně špatného autora; už dávno se pro nic zásadního nestrhl pokřik.“ (9. února 1928.)

Nebezpečí této zpozdlnělé kritiky vidí Peroutka v tom, že nadprůměrné zjevy jako Karel Čapek nenalézají kritiků ani vykladačů, kteří by se jimi dovedli zabývatí tak, jako se svými básníky dovedla zaměstnávat léta devadesátá. Kritika ztratila se úplně jako literární dluh. Kde jsou ty doby, kdy nad všemi ničemnostmi a bezcharakternostmi literárního mikrokosmu mával svým nemilosrdným bičikem F. X. Šalda. Pasáž, kterou tu Peroutka v době, kdy se ještě neskončily jeho a Kodíčkovy kritické řeče se Šaldou, věnuje zhodnocení významu tohoto tvůrce moderní české kritiky, je pozoruhodnou ukázkou objektivnosti čapkovské generace.

„Pronásledoval jsem tak vytrvale pana F. X. Šaldu, že se snad nevystavím podezření, ať řeknu cokoli... Ale jaký heros byl F. X. Šalda, srovnáme-li ho s tím, co se nám nyní vydává za literární kritiku. Čím bylo kritické pero v jeho ruce! Cokoli napsal, bylo událostí. Psával-li Šalda, bylo to vždy pro něco a proti něčemu. Snad ani jeden lhotejný referát. Byl to kus krásné literatury jako báseň nebo novela. Byly to výpravy psychologovy a šermířství stylistovo. Kam vtrhl, tam se zdvihl prašný sloup boje. Byly to objevy. Nepřestanu věřit, že Šalda objevil české literatuře pravý smysl díla Máchova, Němcové, Terezy Novákové a Březiny. Stanovil definitivně, jak třeba se dívatí na Vrchlického, Sv. Čecha. Vedl nás dílem Rousseauovým, Flaubertovým, Balzacovým, Ibsenovým, Ruskinovým, Dostojevského — a byla to dobrodružství myšlenky, která se vydala poznat tajemství osobnosti a tajemství tvorby. Šalda objevoval kritiku jako povolání, jež slibuje statečný duchovní život. Co zbylo z kritické vášně, která byla tehdy v žilách celé jedné generace?“

Peroutka ukazuje na demoralisaci kritiky módou nakladatelských časopisů, které zaviniily, že dnešní kritikové pokládají za kritický čin už takový úkon, který by před dvaceti lety se byl odvažil kritik napsat jenom do památníku. Je zajímavé, jak aktuálně znějí všechny tyto věty ještě dnes po osmi letech, kdy zjeme stále v těžké kritické letargii, kdy literární kritika degenerovala snad ještě více v pouhou informativní službu nakladatelských propagačních oddělení a kdy kritik, nezávislý na určitém směru, nezávislý na určité finanční skupině nakladatelské a nezávislý na politické orientaci určitého denního listu, již vůbec neexistuje. Dnes platí se stejnou aktuálností tehdejší Peroutkova slova:

„Měl by přijít někdo, kdo by rušivě vjel do této dobře sehrané a příliš snáselivé společnosti. Měl by přijít, krátce řečeno, kritik takový, který by slabě nazval otevřeně slabými a měl odvahu se za to exponovat — a který by na druhé straně dovedl kladným zjevům věnovat všechny své schopnosti, aby otevřel světu pro ně oči. Je jen docela spravedlivé, že kritiky už nejsou událostí, a že už je nikdo nebere do ruky s takovým očekáváním, jako my brávali Šaldu. Přivítali bychom někoho, kdo by zase pokládal literaturu za věc vážnou a kdo by zásadní její otázky dovedl vytrhnouti z nakladatelské a společenské atmosféry.“ (9. února 1928.)

Peroutka hned příštího roku nahrazuje tento nedostatek pozorné a analytické kritiky, věnované dílu Karla Čapka, svou studií „Karel Čapek mezi detektivy“ (v „Prítomnosti“ ze dne 31. ledna 1929), v níž ukazuje mezi charakteristickými rysy Čapkovy literárního profilu jeho obrazotvornost, spojenou s racionalismem, jenž staví novely jako dokonale vedenou šachovou partii. Nás na této studii zajímá nejvíce vytčení Čapkovy realismu, jeho visuelnost, která vyvolává dojem, jakoby Karel Čapek měl deset očí, vlastnost, již staví Peroutka Čapka do protikladu s jiným autorem, o němž se počíná v té době obšírně psátí v kritických rubrikách, s Vladislavem Vančurou. Vančura připadá Peroutkovi ve srovnání s Karlem Čapkem jakoby byl slepý.

Tento protiklad Čapka a Vančury není náhodný. Část kritiky počala si v té době vědomě vypěstovávatí popularitu Vančurovu jako protiváhu příliš rostoucí slávy Karla Čapka. Ale to již je otázkou zápasu o hodnotu díla Karla Čapka samotného, ne již celé generace. Zajímavé na tomto

boji je, že se v něm konečně podařilo úsilí Peroutkovu a Kodíčkovu vyburcovati literárně kritické profesionály z jejich několikasezonního spánku a donutiti, aby odpovídali na polemické výzvy. Všimneme si toho příště.

Život a instituce

Bedřich Pilc:

Rozhlas v diktatuře a v demokracii

Útok z éteru.

Ústav pro mezinárodní duchovní spolupráci při Společnosti národů uznává v jedné své zprávě z roku 1934 vynález rozhlasu jakožto prostředku k šíření vědomostí, kultury a zpráv důležitější nežli knihtisk. Je sugestivnější a doráží na moderního člověka širší měrou než knihtisk. Dosahuje až k nejširším vrstvám, bez ohledu na jejich inteligenci, na místo pobytu a sociální podmínky. Německé propagační ministerstvo využívá těchto možností rozhlasu bezohledně k vnitřní propagandě. Celý program je podřízen jednotnému plánu a propaganda využívá nejrůznějších jeho forem. Kromě vysílání evropského (Europafunk) je důležité vysílání na krátkých vlnách, určené k příjmu v jiných světadílech. Jednou měsíčně pořádá se tu „německé vysílání ze stanice Zeesen“: každou sobotu po osmnácté hodině do Afriky a v neděli do východní Asie a Jižní Ameriky. Tato vysílání se konají na ultrakrátké vlně 32.4, takže v Evropě jsou skoro neslyšitelné. Protože většina evropských vlád nemá pravidelnou odpovídající službu rozhlasovou, neví skoro vůbec o tom, co německé propagační ministerstvo na těchto vlnách šíří do světa.

Spolupracovník časopisu „Pariser Tagblatt“ stenografoval dne 7. a 8. prosince 1935 část tohoto vysílání, které obsahovalo štvavici proti Československu. Mimo jiné se tu pravilo:

„Jedna z největších německých menšin žije v Československu. Jsou to sudetskí Němci. Právě v těchto týdnech obracela se pozornost světové veřejnosti na toto území vlivem zpráv o strašlivé bídě těchto německých území. Cizozemští zpravodajové právem srovnávají nouzi těchto krajů se strašnými poměry v Sovětském svazu... Československo vede proti sudetoněmeckému národu vášnivý zničitelský zápas, ačkoliv podepsalo dalekosáhlé smlouvy o ochraně menšin... Strana sudetských Němců byla českou vládou vyloučena z politického života... Místo aby byla loyality sudetských Němců uznána, provozuje Československo plánovitě proti nim zničitelskou politiku.“

Podobně politické tendence využívají i ostatní německé vysílačky. Dne 8. ledna 1936 vysílaly všechny stanice rozhlasovou hru, podávající obrazy ze života Němců v Brazílii, jejímž účelem bylo získati Němce v Jižní Americe pro hitlerismus: Aby mohli naslouchati i Neněmci, byl program ohlášěn současně i španělsky a portugalsky.

Rozhlas v boji o sárské území.

V tomto boji se zejména jasně ukázala úloha propagandy rozhlasem. Větší část obyvatelstva získal pro Německo rozhlas a nikoliv teror, noviny a vydané miliony. V časopise „N S Funk“ publikovala centrála sárské rozhlasové propagandy zprávu o své činnosti, z níž citujeme:

„Ministr dr. Goebbels dal v lednu 1934 rozkaz k založení centrály západoněmecké společné rozhlasové služby pro všechny věci sárské. Centrála ručila za každé slovo, jež kterákoliv stanice vysílala o sárském území, čímž byla garantována naprostá politicky propagandistická ji-

stota sárské rozhlasové práce. Jádrem všeho vysílání bylo heslo: „Sársko je naše, uvolněte cestu k dorozumění“. Po prvé se vysílalo pro Sársko 28. března 1934 a pak pravidelně každý týden. Německá fronta organizovala s pomocí svého rozhlasového svazu možnost kolektivního přijímání těchto zpráv. Dne 26. srpna 1934 mluvil Führer Rozhlas donesl jeho řeč i do nejmenší sárské vesničky. Závěrečná řeč sárského zplnomocněnce Bürckela ze dne 6. ledna 1935 zasadila poslední ránu do řad rozpadávajících se protivníků. Krátce poté objevil se jeden z bývalých funkcionářů komunistické odborové organizace horníků před mikrofonem. I ve vlastní den sárského plebiscitu šířil rozhlas důležité příkazy a zprávy strany.“

Je zajímavé, že v Sársku dne 1. ledna 1934 z 826.000 obyvatel bylo jen 40.000 posluchačů rozhlasu. Nacionálně socialistické kroužky zařídily proto společné poslechy: využily psychologického faktu, že v době politického napětí každý chce býti co nejrychleji orientován. Proti tomuto úsilí nemohla „Die deutsche Freiheitsfront“ postavití nic rovnocenného. Byl to jeden z důvodů její porážky.

Cíle rozhlasu v diktatuře.

Nynější šéf říšského vysílání Hadamowsky praví o této otázce:

„Pro rozhlasový program stalo se od Hitlerova nastoupení k moci samozřejmostí, že musí býti politicky aktuální. Naše vysílání musí probouzeti akční vůli německého národa a přispívati k jeho zralosti ve smyslu nacionálně socialistické politiky. Účelem je dosáhnouti, aby celé německé obyvatelstvo řeklo hitlerovské vládě „ano“ a šlo za ni na všech životních územích, ve všech projevech jejího světového nároku. Je třeba dosáhnouti takového chování, aby všechno, co přichází od Führera a od nacionálního socialismu, bylo bezpodmínečně uznáno. To jest úkolem německého rozhlasu pro budoucnost, to jest jeho jasný totalitní cíl.“

„Co se týče zahraniční propagandy, uvědomuje si nacionálně socialistické hnutí, že noviny mohou působiti jen v zemi samotné. Rozhlas má neomezený okruh působnosti i v cizině; poskytuje nám možnost provozovati nacionálně socialistickou propagandu v nejmohutnějším měřítku; v něm můžeme mluvit k celé cizině, jak se to stalo při projevech Führerových a při smuteční oslavě za Hindenburga. V těchto případech jsme dosáhli, že naše vysílání bylo přezato stanicemi anglickými, severoamerickými, jihoamerickými, japonskými, stejně jako v Bangkoku nebo Siamu.“

Psychologické ohledy.

Máme-li se brániti proti hitlerovské rozhlasové propagandě, je třeba, abychom znali její psychologické základy. O nich praví Hadamowsky:

„Nacionálně socialistické hnutí musilo propagovati teorii a ideály o sobě nepopulární; bylo však dosti chytré, aby tyto věci vyslovovalo tak populárně, aby se dostaly až k širokým davům. Stejně musí i rozhlas bráti v nejširším měřítku ohled na psychologickou vnímavost davů, chce-li dosáhnouti svých kulturně politických cílů. Posluchač žádá po své denní práci oddech a osvěžení. Hledá pobavení a lehkou hudbu především. Proto musí rozhlas připravovati posluchače nejprve lehkou hudbou a zábavným programem. Teprve pak může ho vésti k politickým cílům. Ode dneška nesmí sloužiti rozhlas žádnému jinému cíli, než nacionálně socialistickému. Musí tomuto hnutí však sloužiti správně. Nestačí program politických řečí: řeči jsou nezbytné, nesmějí však v programu převládati, jinak by se posluchač unavil a vypnul.“

Příklad psychologické rafinovanosti, s níž nacionální socialisté uskutečňují tento program. Slyšel jsem před nedávnem v pražské restauraci německé vysílání, v němž se užívalo hudby jako lakadla. Po částech „Prodané nevěsty“ následovala politická přednáška, které by patrně bez předchozí hudby nikdo byl nenaslouchal.

Odpověď?

Německé vysílání československé, jež má v této situaci úkol zvláště důležitý, vysílalo paralelně s německým štvavým vysíláním tento program:

Hospodářské přednášky o podobě vesnice a dějinách osídlování. — O péči o děti. — Co přináší les pro malé hospodář-

ství. — Hra, zpracovaná podle dramatu Romaina Rollanda. — Přednáška o Horácovi. — Obraz světa ve filmu. — Masky hercova. — Z ideologických důležitých vysílání: Myšlenka svobody v německé literatuře.

Je tohle odpověď hitlerovskému rozhlasu? Člověk při naslouchání těchto československých německých vysílání má dojem, že byl přesazen kamsi do arkadických starých dob. Uprostřed bouří, které zmítají Evropou, žije tento rozhlas v ilusi naprostého bezvětrí. Ani jediné slovo, ani jediný náznak, ani jediný útok neprozradí, že tu žijeme na ostrově demokracie, ohrožené odpůrci, kteří jsou houževnatí a mají stále nové nápady. Vysíláme program pro snivé povahy. Pro lidi, kteří rádi žijí daleko od dneška, a pro něž je důležitější problém domácího krbu spolu s různými lhostejnými otázkami uměleckými a spolu s otázkou pěstování lískových oříšků — než velké ústřední otázky, jimiž se dnes zabývá lidstvo. Udržujeme se uměle v provinciální atmosféře. Rozhlas má vyrazit okna do širokého světa, aby zvědaví a pozorní posluchači naplnili uši, co k nim mluví přítomnost. Očekávají právem, že se k nim bude mluvit jako k lidem dneška a to jiným jazykem, než mluví nacionální socialisté. Stejně rozhodně a psychologicky ještě důvtipněji. Posluchači očekávají, že tytéž otázky, jimiž se zabývá Německo s hlediska nacionálně socialistického, budou s naší strany kladeny ve smyslu svobody.

Vybudovat svobodný, smělý a útočný německý rozhlas je jedním z velikých úkolů Československa, který dosud nebyl vyřešen.

Příklad Anglie.

Demokracie je diskuse, diktatura je zákaz diskuse. To je nejpatrnější tam, kde se pořádají nejdůležitější diskuse, v rozhlase. Tento důsledek demokratické ideologie si uvědomila s plnou jasností pouze Anglie. Už od let se stal anglický rozhlas skutečným zrcadlem veřejného života a veřejného mínění. Nade dveřmi anglické rozhlasové společnosti je napsáno: „Nation shall speak peace to nation“. Tímto heslem, že národ má hlásati mír národu, je charakterisován duch každého anglického vysílání.

Angličané vidí v rozhlase nástroj vzdělání, a vzdělání znamená u nich jednostrannou informaci, nýbrž znalost rozmanitých pohledů na věc, tlumočenou lidmi rozdílných názorů. Už dávno tam byla zřízena ústřední rada pro výchovu dospělých rozhlasem „Central council for Broadcast adult education“, která vydala už před lety dvě důležité brožury o novinkách v rozhlase a o organisování debatních kroužků rozhlasových: „New ventures in Broadcasting“, „Wireless discussion groups, what they are and how to run them“. Tato brožura se zaměstnává také vzděláváním organisátorů podobných debatních kroužků. Nejzajímavějším pokusem anglické rozhlasové společnosti, směřujícím k politickému vzdělání, byla série přednášek, vydaná r. 1933 pod titulem „The changing world“ (Měníci se svět), jež byly vzorem stejnojmenné série přednášek v rozhlase německém. Přípravou k těmto přednáškám byla vydána série brožur, z nichž jedna napsaná Johnem A. Jobsonem, má titul „moderní stát“. Hlásá přátelskou spolupráci mezi národy ve smyslu ideologie Společnosti národů a upozorňuje, jak důležitý je rozhlas pro vybudování této spolupráce.

Abychom ukázali, jak jsou organisovány tyto přednáškové série, sloužící demokracii, přinášíme tituly přednášek jedné série. Tato řada přednášek Sira Arthura Saltera, konaných od 18. února do 24. března 1933, zaměstnávala se tématem „problém světové vlády“ a skládala se z těchto částí:

1. Velké změny, způsobené zdokonalením dopravy a rozšířením telegrafických spojů.

2. Protiklad mezi hranicemi jednotlivých národů a svobodou mezinárodního obchodu.

3. Existuje mezi principem národní svrchovanosti a principem míru inkompatibilita?

4. Jak vypadá náš systém mezinárodní vlády.

5. Jak je možno přizpůsobiti náš vládní systém současným potřebám světa.

6. Pohled do budoucnosti.

Na konci brožury o měnícím se světě najdeme bibliografii, určenou pro všechny, kteří hledají o tomto tématu bližší poučení. Kroužkům posluchačů byly dodány i vůdčí myšlenky pro jejich debaty.

Debata posluchačů rozhlasu.

Tyto rozmluvy o námětech, dodaných rozhlasem, charakterisují ducha anglického radia i ducha anglického veřejného života. Najdeme tu na příklad tyto otázky:

1. Věříte, že nový systém diplomacie, založený na principu veřejnosti a přímé rozmluvy státníků, je lepší, než diplomacie stará? 2. Jaká navrhuje bezpečnostní opatření proti nebezpečím tohoto systému a jak soudíte, že by se jeho výhody daly co nejlépe využít? Jsme s to zrušiti anebo modifikovati nacionální svrchovanost? 4. V jakém smyslu by bylo možno rozvíjeti do budoucnosti princip národní svrchovanosti. 5. Odpovídá práce Společnosti národů tomu, co od ní bylo očekáváno?

Je patrné, že tu jde o základní otázky politické výchovy, a že série podobných přednášek s debatami skýtá příležitost rozvíjeti u čtenářů smysl pro otázky mezinárodní výchovy. Jiný zajímavý pokus britského rozhlasu přinesl týdně po jedné lehké přednášce o všeobecných dějinách přítomnosti. Ve vši stručnosti se tu podával přehled nejdůležitějších událostí dneška. Podobnými přednáškami byla připravena i poslední odzbrojovací konference. Cyklus přednášek „Svět a my“ našel mimořádný zájem na celém světě. V něm debatovali representanti různých zemí s representanty britskými o zásadních otázkách vzájemného poměru těchto národů. Tak využívá britský rozhlas radia ve prospěch mezinárodních zájmů. Tento úkol mu ostatně vytkl i Lord Cecil.

Německo nepřeje diskusím.

V republikánském Německu došlo také k pokusům učiniti z rozhlasu prostředek duševního dorozumění. Muži, kteří na tomto poli pracovali o dorozumění v národě a mezi národy, jsou dnes ve vězeních a koncentračních táborech. Nasloucháme-li dnes hitlerovskému rozhlasu, přesvědčíme se, že v celém programu byly radikálně odstraněny všechny pokusy o sociální a národní dorozumění mezi různými vrstvami posluchačů. Pokus o světový rozhlas v Německu ztroskotál. Německá demokracie kdysi se pokoušela, zejména v Berlíně, podporovati myšlenkovou vzájemnost. V Německu existovalo sedm set debatních kroužků rozhlasových. „Die deutsche Welle“ pořádala pro ně dvě velké série přednášek o světovém názoru dneška a o pojmu vlastnictví. Očekávaný úspěch se nedostavil. Z lidových vysokých škol účastnil se jen malý zlomek, ačkoliv témata souhlasila s jejich programem. Rozhlasovým přednáškám se však činila typicky německá výtka: že nejsou dosti důkladné.

Kroužky posluchačů se skládaly z lidí rozdílného světového názoru a nepodařilo se jimi dosáhnouti vzájemného kontaktu lidí rozdílného smýšlení. Byli rozděleni v kroužky posluchačů socialistických, katolických a evangelických a každý z těchto posluchačských kolektivů naslouchal jen přednáškám, které odpovídaly jeho vlastnímu světovému názoru. Už tehdy, roku 1931 a 1932, omezovala říšská censura svobodu debaty

a netrpěly se myšlenky státu nebezpečné. Jen politické pravici a nacionálním socialistům se vycházelo vstříc. Kromě toho se přistupovalo k otázkám zahraniční politiky a otázkám mezinárodního rázu jen nejméně váhavě: každých čtrnáct dní připadalo deset minut na zahraniční politiku. Po krátké době však bylo toto vysílání úplně zastaveno.

O mezinárodních debatách.

Taktika hitlerovského rozhlasu využívá jazyka cizích národů k jejich oslovení. Tím byla vytvořena ve světovém rozhlasu nová situace, o níž píše Ernest Barker v poslední ročníce britského rozhlasu. Poukazuje na to, že je mnoho zemí, v nichž bude rozhlas nutně zrcadlit jejich mnohojazyčnost. Příkladem je západní Indie, jež má počet speciálních vysílání, určených jen pro toto území, jež přicházejí z Londýna, Paříže nebo Amsterdamu. V podobných případech anglický autor žádá, aby interesované národy se mezi sebou dohodly. Podle jeho názoru je vázán každý okruh posluchačů na jazyk určitého rozhlasového systému a užívá-li téhož jazyka cizí rozhlas, vznikají tím příležitosti ke konfliktům. Zejména je tomu tak v případech, kdy se vysílá přednáška, namířená proti jednotlivým národům nebo proti určitým skupinám obyvatelstva.

Použitím cizího jazyka dostává se vládám rozhlasu do rukou mimořádný mocenský prostředek. Ve chvíli, kdy se přednáší cizímu posluchači jeho vlastním jazykem, zasahuje se do jazykové a myšlenkové suverenity jeho země. Není dosud prostředků, jimiž by se podobná vysílání znemožňovala. A těžko se najdou, poněvadž v některých zemích, jako na příklad v SSSR vyplývá mnohojazyčnost rozhlasu z národnostních zvláštností celého systému. Anglický autor s rozhodností zamítá, aby anglický rozhlas, pokud vysílá pro zahraniční posluchače, provozoval politickou nebo hospodářskou propagandu. Jeho úkolem je prý probouzení zájem a pozornost a nikoliv zastávání určitý názor. Mezinárodní programy mají být přijímány v zemích, pro něž jsou určeny, s radostí a dobrovolně. Mají být toho rázu, jako když někoho výslovně pozveme k naslouchání. Mají zprostředkovat cizím zemím umělecké a krajinné krásy země vlastní. Přes to však by se mohly pořádat mezinárodní debaty, na příklad mezi Francií a Anglií, při nichž by nebylo třeba upevňovat stará přátelství, nýbrž mohlo by se upozorňovat i na difference mezi politikou toho a onoho národa.

K čemu je rozhlas v Sovětském svazu?

Ruský rozhlas má dvě tendence: předně šíří do celého světa stanovisko oficiální sovětské politiky k nejdůležitějším světovým politickým otázkám a událostem. Za druhé umožňuje obyvatelům Sovětského svazu dosahovat spojení se všemi částmi obrovského Svazu, tak, aby se celek mohl jednotně vyvíjet. Komě toho namáhá se rozhlas probudit energii, dřímající v davech. Nevystupují tu před mikrofon jen jednotliví umělci, nýbrž každý může spolupracovat na rozhlasu jako prostředku všeobecného dorozumění. Vyžádal jsem si od referenta Masarykova lidovýchovného ústavu pana ing. Hokeše, jenž se vrátil ze studijní cesty SSSR, věnované ruskému rozhlasu, některé podrobnosti.

Po celém SSSR je rozdělena síť vysílacích stanic, které mají různý účel. Silné ústřední vysílačky jsou určeny pro veliké vzdálenosti. Vedle nich existuje bezpočet vysílacích stanic krajských, regionálních a místních. Moskevský obvod má na příklad 60 vysílaček regionálních, pracujících silou 100 až 800 wattů. Všechna důležitá města a místa mají vysílačky místní, jako na příklad kolchozy, sovchozy, průmyslové podniky a pod. Obrovská organizace rozhlasových amatérů se

zaměstnává technickou a uměleckou výchovou svých členů. Potřebný materiál pro jejich technické práce jim dodává stát. Množství jich je zvláště školeny k tomu, aby organizovali stavby malých vysílaček o jednom až pěti wattech, jež mohou býti kdekoli postaveny a jsou s to dosáhnouti spojení i s velkými stanicemi. Tímto způsobem je možno na kdekterém místě Svazu organizovat vysílání, jež může býti dále rozšiřováno buď zemskými nebo ústředními vysílačkami.

Program je rozmanitě sestavován. Obvykle přejímají regionální vysílačky na 12 až 14 hodin denně program centrály a doplňují jej o další dvě hodiny programem vlastním. Jakost těchto dodatků kontrolují obvodové ústředny spolu se sítí rozhlasových korespondentů, kteří reprezentují obecnost. Z toho vidíme, že sovětský systém nebere člověka za pouhý objekt vysílání, nýbrž snaží se posluchače aktivisovat a co možno rozšířit okruh rozhlasových spolupracovníků. Velkou úlohu tu hraje všeobecná volnost vysílání, které má zásluhu o to, že je možno bez obvyklých omezení užívat vysílání na krátkých vlnách. Technika dnes umožňuje zřízení malé vysílačky s relativně jednoduchými prostředky poměrně daleko slyšitelné. Podobnými malými vysílačkami bývají vyzbrojeni v Sovětském svazu všechny expedice, které jimi podávají zprávy o svých zážitcích.

Pohyblivost a demokratičnost sovětského rozhlasu by se dala uplatnit i v jiných zemích. A sovětský rozhlas se jistě jednou obohatí i o to, co mu dosud chybí: o politickou diskusi.

Debaty mezi ČSR a Evropou.

Československý rozhlas má své zvláštní úkoly v Evropě. Jednak úkoly národní, úkol podávat zprávy a umělecká díla v českém jazyce, neboť technika rozhlasu představuje dnes příležitost k nejšířšímu působení živým slohem. Druhé úkoly jsou mezinárodní: vyplývají z evropské úlohy ČSR, jež právem se zastává nadstátního právního řádu jak za sebe, tak i za jiné malé národy. Proto je třeba, aby byly učiněny přístupnými nejdůležitější události naše i cizím národům. Věci československé týkají se dnes celé Evropy. Bylo velkým pokrokem, že referáty o volbě presidenta byly šířeny současně i francouzsky, anglicky a německy.

Tato část programu se dá vybudovat v širším měřítku a je možno opakovat vysílání podobného typu. Naším úkolem je, vytvořit pro střední a východní Evropu to, čeho se dožadoval Angličan Barker: debatu mezi jednotlivými národy o velkých životních otázkách politických, debatu, jež by byla po své obsahové stránce svobodná, svou formou však přesvědčivá a strhující.

feuilleton

Slovník francouzského humoru

Francouzští autoři-humoristé, soustředění v Akademii humoru, vydali kolektivně encyklopedii francouzského vtipu, z níž přinášíme několik ukázek. Mezi jejími autory jsou nejvýznamnější francouzští romanopisci.

- A d j e k t i v u m:* péro za kloboukem podstatného jména.
- A l c h y m i e:* chemie podvodníků a básníků.
- A l i b i:* lež o místě a čase.
- A l m u ž n a:* pojištění proti výčitkám svědomí.
- A k t i v a:* peníze, které jsi neměl kdy vyházet.
- A m n e s t i e:* druhá nespravedlnost; gesto houbou, která nic nevymaže.
- A n o:* okovy manželství.

Antimilitarista: výstředník, jenž nechápe výhody zabíjení lidí, kteří nám nic neudělali.
Astronomie: na dálku je snadno lhát.
Buržoa: proletář od toho okamžiku, kdy na to má.
Dáma: polodáma, vystupující ze závodu dobré švadleny.
Dessert: poslední naděje špatného oběda.
Divan: postel, která se stydí za své jméno; zkušební kámen divadelního ředitele a filmového podnikatele.
Dobrodružství: ženy se nikdy neutěší, že je nepoznaly.
Domácnost: legalisovaná hádka.
Hloupost: to, na čem se všichni shodnou.
Hmota pevná: tekutina, které bylo zima.
Hudba: zvukové esperanto.
Chodec: největší překážka pouliční dopravy.
Jaro: roční doba, která nás utěší, že jste o rok starší.
Jitřenka: zase začne ta otrava.
Klenot: cestovní pas do krajů možnosti.
Knihovna: kus nábytku, v němž oslově strádají vazby z teletiny.
Koberec: nešťastník, kterého ještě bijí, když ho předtím pošlapali.
Lid: suverén, který chce, aby se mu poroučelo.
Lítost: zitrtek štěstí.
Medaile: onemocnění vyšších důstojníků.
Mikrob: Všudybyl.
Mír: štěstí mezi národy nebo manžely, získané pomocí války.
Misanthropie: fakt, že vlastní chyby nesneseme u druhých.
Monolog: jednostranné žvanění.
Mozek: dům často neobývaný.
Mrtvola: bývalý smrtelník.
Mythologie: Olympská klepárna; nejstarší romány pro služky.
Naivní: slečna, která zneužívá důvěřivosti.
Naslouchat: hrdinství pro žvanily.
Obsílka: modrý papír, který působí, že se začínáme dívat na věci černě.
Ocas: úsměv psa.
Odvaha: lehkomyšlnost, která měla úspěch.
Orel: jméno, kterým husy nazývají svá mláďata.
Ozvěna: zeď, která koktá.
Paměť: věšák na vzpomínky.
Papír: důvěrník hlavy i jejího opaku.
Paruka: vlasy jako movitý majetek.
Páření: láska jiných.
Peklo: vynález nebes.
Pitva: poslední indiskretnost.
Plagiát: naše nejhezčí vzpomínky.
Podzim: jaro zimy.
Pohřeb: obřad, který nechá hlavního účastníka docela chladným.
Pokrok: katalog novinek.
Pořádek: vypočítavost lenochů.
Potlesk: projev radosti, že už je konec přednášky.
Prapor: ideál na hůlce.
Prominutí: pozvání k opakování.
Prozíravost: způsob, jak si otrávit život.
Ráj: doživotní odsouzení ke štěstí.
Realita: to, co je za snem.

Rekord: prozatímní forma absolutna.
Řídká koupě: co najdete v každém výkladu.
Sardinka: oběť rozškattulkování.
Satira: ozubená báseň.
Servítek: hadr, který se dočkal povýšení.
Schodiště: zvláštní soustava stupňovitých kamenů, položených kolem liftu.
Sinekura: nečinnost jako následek zaměstnání.
Skandál: bezplatná reklama.
Skromnost: simulantsví.
Slovo čestné: věc, která má tak malou cenu, že se dává.
Slečna: konfekční artikl pro pány.
Slza: ženský argument.
Směšnost: vlastnost, která ve Francii nikoho nezabije.
Solventní: překvapení pro exekutora.
Společník: spekulant, který se tváří jako mecenáš.
Statistika: museum omylů.
Svůdce: pán, který jde ihned k věci.
Špinavec: bývalý přítel.
Šťastná náhoda: vysvětlení cizího úspěchu.
Štěnice: ostuda vědy o hmyzu.
Tenor: champion vysokého c.
These: hypotéza, kterou někdo podpírá, aby se udržela na nohou.
Tchyně: advokát protistrany.
Trpaslík: přerušovaný obr.
Tyran: slabá žena.
Umění: obraz přírody, které se polichotilo.
Umříti: poslední věc na práci.
Úpadek: pozvání na cestu; počátek něčího bohatství.
Upřímnost: okamžik rozržitosti.
Vagon: sen věčného Žida.
Vagabund: turista z donucení.
Vesmír: hra s kulíčkami.
Věk: stáří druhých.
Věřitel: chronický návštěvník.
Vyhazování peněz: prostředek, jak se vyvarovat špatných investic.
Východ: pohled na vchod zezadu.
Výchova: zvyky, do kterých se nutíme.
Vůl: úspěšný kolega.
Vyběření daní: bandita, s nímž se setkáváme na zákonných nárožích.
Výtah: prostředek k dopravování lidí do vyšších sfér, který je právě v opravě.
Yachta: nejnákladnější prostředek k zvracení.
Zácpa: přerušování dopravy přes zavedený jednotný směr.
Zapomínání: úklid v mozku pomocí prázdnoty.
Zdivočilost: obyčej, jehož se neuzívá.
Zemětřesení: tremolo podlahy.
Zisk: oč někdo jiný přišel.
Zivání: neúmýslný projev kritiky.
Zpropitné: násilně dobrovolný dar.
Zrcadlo: nad čím se zamyslit.
Zřícenina: katastrofa, která se dobře vyjímá v krajině.
Želva: dům, který jde ačkoliv je krise.

JASNÉ ZŘENÍ - VKUSNÝ VZHLED!
 Americké brýle Ful Vue
 „OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

Původní spolehlivá americká zlatá plnicí pera

Výhradní prodej má firma

Karel Kellner, Praha - Václavské nám. 61 - Dlouhá třída 17 - Račte si vyžádati náš ilustr. prospekt

Conklin

se znamenitě osvědčují a poskytnou každému největší míru uspokojení. CONKLIN znamená přesnost a pokrok!

Svět knih

Roč. 6. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

2

Ladislav Stehlík:

K JARU*

*Ta dálka orosených jasn
kráčí zas tělem mým
jak dítě patřící do úžasu
pohledem vzdáleným.*

*Či pramen zalkal ve mně
trýzní,
že padám v sebe tich?
Jdu k nebi s věčně krutou
žizní —
nebo zas v nový hřích?*

* Z chystané sbírky „Kvetoucí trnka“.

KLUB PŘÍTOMNOST

Praha XI, čp. 1800. Všeobecný penzijní ústav, číslo telefonu 355-33.

Pravidelné večery každou středu v 19.30 hod. Velký sál Všeobecného penzijního ústavu, východní vchod.

22. ledna: Večer nejmladší poesie.
29. ledna: Dr. Bohumír Šmeral: O významu VII. sjezdu Kominterny pro politiku komunistických stran.
31. ledna: Vančurovo Jezero Ukeřeve. Promluví Dr. Vlad. Vančura, dr. J. Tráger a režisér Jiří Frejka.

Přístup pouze členům a pozvaným hostům. Podmínky členství: doporučení dvěma členy výboru, zápisné 50 Kč, roční příspěvek činného člena 80 Kč, ročního 40 Kč, akademického 20 Kč (zápisné 10 Kč), venkovského 40 Kč, zakládajícího 2000 Kč jednou pro vždy.

FEUILLETON

Voskovec & Werich:

BALADA Z HADRŮ*

Ve světové historii vyskytují se období, která vyhlížejí jako pařeňší lidských neřestí, špatností a skoro apokalyptických hrůz. Období kdy svět se baví tím, že si nasazuje pitvorné masky vlastních karikatur, vyplazuje sám na sebe jazyk a kroutí se v hrbaté zrudlosti jakoby v křivém zrcadle. Období bohužel symetrická, jejichž bída a zlo ignorují intervaly století, která je dělí. Období, jejichž ohavnost je vodou na mlýn všem pesimistům a skeptikům, kteří by rádi usvědčili člověka z jeho nenapravitelné ničemnosti.

Vzpomínáme rozšklebené hrůzy, jež obrátila svět na ruby na konci třicetileté války a proměnila jej v Labyrint světa. Z Labyrintu vedl Komenský své horlivé čtenáře do Ráje srdce, do evangelické naděje v lepší řád, do obnovené zbožnosti, která byla prvním vzdáleným stupněm k liberalistické morálce.

Při každém z těchto dějinných kataklysmů, kdy dosud platné hodnoty

* Předmluva ke knižnímu vydání, které stojí brož. Kč 15.—.

Úsilí o vědeckou pravdu

Věda neusiluje o nic jiného než o pravdu. Nedbá, jaké dobré nebo špatné důsledky by ta pravda mohla mít v praktickém životě. Člověk, který si z důvodu vlasteneckého, náboženského nebo také morálního dovolí v závěrech, k nimž při svém vědeckém hledání pravdy dochází, sebe menší změnu, není hoděn zaujímatí místo v té veliké vědecké laboratoři, v níž je čestnost mnohem důležitější než vědecké znalosti. Především je třeba milovat pravdu, usilovat o její poznání a věřit v ni. *Gaston Paris*

POZNÁMKY

LITERÁRNÍ OKÉNKO MORAVSKOOSTRAVSKÉHO ROZHLASU.

Novinářské zprávy, že se dotiskuje desátý tisíc českého nákladu knihy Jamese Hiltona „Sbohem, pane profesore!“, povídají našim čtenářům již samy velmi mnoho. Kniha, vydaná letos počátkem sezony nakladatelstvím Fr. Borového v Praze, v překladu dra Jaroslava Kolářka, došla ve své vlasti, v Anglii, oblíbenou skutečně sensační. Je to životopisná zkratka obírající se existencí starého profesora Chip-pinga, kterého překřtili jeho studenti na Chipse a jenž žije nebohatý, ale překrásný život lidsky krásného muže, jehož hlavní starostí je najít pro sebe a své svě-řence, jak sám říká, „poměr věcí“, životní harmonii, jasný pohled na svět, třeba malý. Tento dobrácký podivín, statečný ve chvílích, kdy je toho třeba, obětavý a bojovný a zase měkce mírný, to je typ, jakých je snad v literatuře i ve skutečnosti dost, ale jaký právě se

nikdy nestal předmětem knihy, protože byl snad na pohled nezajímavý, příliš chudý, i se svým samorostlým humorem, i se svou láskou k povinnostem. Chipsovo tragické a šťastné manželství, jež se skončilo smrtí ušlechtilé ženy i jejího dítěte, položilo základ smířené samoty Chipsovy, v níž se z něho stal veliký člověk, jenž ve chvíli umírání vzpomíná bez pathosu, prostě a s hlubokou láskou tisíců svých synů, svých žáků, kteří ho milují a vzpomínají na něho po celý život. Tolikrát citovaná stránka, na níž je líčena chvilka vyučování za doprovodu pum německého letectva padajících v těsné blízkosti školy, by stačila na to, aby založila Chipsovu slávu nikoli jen v literatuře, ale především v srdci každého čtenáře této jedinečné knihy. Román „Sbohem, pane profesore!“ by měl čísti opravdu každý. A zejména každý vzdělanec, každý student, který snad jednou zapomene, že jeho profesor Chips se možná jmenoval jinak, ale přece jen prošel naším životem se svými podivnostmi, se svou láskou a

Anatole France:

RADA MLADÝM SPISOVATELŮM.

Krásná období umění bývala období harmonie a tradice. Bývala to období organická. Nebývalo tam všechno ponechá- váno jedinci. Člověk, i veliký člověk, neznamená mnoho, když je sám a sám. Nedbá se dosti toho, že spisovatel, i když je velmi originální, vypůjčuje si více, než kolik sám vynalézá. Řeč, kterou mluví, není jeho vynález; forma, do které vlévá své myšlenky, óda, komedie, román, nebyla vytvořena jím; spisovatel nemá vlastní ani skladbu, ani prosodii. Dokonce i jeho myšlenka je mu našeptávaná se všech stran. Dostal barvy; sám vytvořil jenom odstíny. Buďte moudří a uznejte to: naše dílo ani zdaleka není jen a jen naše. Roste v nás, ale jeho kořeny jsou všude v živné půdě. Přiznejte tedy, že za mnohé děkujeme světu a že čtenáři jsou naši spolupracovníci.

Nesnažme se přerhat pouta, která nás spojují s veřejností; naopak: rozmnožujeme je. Neusilujme o přílišnou zvláštnost a vzácnost. Buďte přirození a buďte pravdiví. Ustupujme do pozadí, aby v nás nebylo vidět jednoho člověka, nýbrž Člověka. Nesmíme se při své práci mučit: krásné dílo vzniká snadno. Zapomínejme na sebe: nemáme jiného nepřítele než sebe. Buďte skromní. Právě pýcha urychluje úpadek literatury. A buďte prostí. Říkejte si, že mluvíme proto, abychom byli slyšeni; myslíme si, že opravdu velicí a dobří budeme jenom tenkrát, když budeme mluvit — neříkám ke všem — ale k mnohým.

Takové rady bych se odvá- žil dáti mladým lidem. Ale obávám se, že jenom člověk se zkušeností již dlouhou pochopí jejich hluboký smysl. Na štěstí není takových rad třeba lidem, kteří se narodili s krásným nadáním. Takoví lidé jsou už od kolébky našimi učitelí a kritika nejen že je ně- čemu nemůže naučit, ale na- opak musí se všemu učit od nich.

Světové myšlenkové dění • politické tendence, kulturní problémy • hospodářské starosti zrcadlí se v našich knihách. Znáte je?

- BRYCE James:**
Moderní demokracie, I/II.
Kč 140.—, váz. Kč 170.—.
- HERRIOT Ed.:**
Evropa budoucnosti. Kč 30.—, váz. Kč 45.—.
- HOBSON J. A.:**
Racionalisace a nezaměstnanost. Kč 12.—.
- KELSEN H.:**
O podstatě a hodnotě demokracie. Kč 18.—,
váz. Kč 28.—.
- KRAUS Jar. dr.:**
Světové odzbrojení. Kč 50.—, váz. Kč 65.—.
- MADARIAGA de Salv.:**
Angličané, Francouzi a Španělé. Kč 35.—, váz.
Kč 45.—.
- MAN de Henrik:**
Cesty tvořícího socialismu. Kč 30.—, váz. Kč 45.—.
- MAN de Henrik:**
Socialistická idea. Kč 39.—, váz. Kč 54.—.
- MALAPARTE C.:**
Státní převrasy, jak se dělají a jak se jim za-
braňuje. Kč 20.—, váz. Kč 30.—.
- MICHELS Robert:**
Strany a vůdcové. Kč 65.—, váz. Kč 80.—.
- MILJUKOV P. N.:**
Národnost, její vznik a vývoj.
Kč 35.—, váz. Kč 51.—.
- MERTL Jan:**
Politické strany, jejich základy a typy v dnešním
světě. Kč 45.—, váz. Kč 60.—.
- PROCHÁZKA Rudolf:**
Likvidace války. Kč 49.—, váz. Kč 59.—.
- RUGGIERO de G.:**
Dějiny evropského liberalismu Kč 70.—, váz.
Kč 85.—.
- SCHNEIDER H. W.:**
Fašismus, jeho teorie a praxe
Kč 55.—, váz. Kč 65.—.
- VANĚK J. dr.:**
Bída a blahobyt národů. Kč 24.—, váz. 36.—.

U knihkupců • Nakladatelství »Orbis«, Praha XII.

mravní silou, z níž se ozve mnohé ve chvíli, kdy kniha Hiltonova probudí v člověku trochu vzpomínek na nejlidštější chvíle mladého života.

OFENSIVA PRO JAZYKOVÉ VZDĚLÁNÍ VE ZLÍNĚ.

Vedení Batových závodů hledá v poslední době usilovněji než kdy jindy cesty a cestičky k zvýšení exportu. Je si dobře vědomo toho, že jednou z hlavních podmínek vývozu je schopný vývozce a prodávač. Proto zvýšilo tempo ve věcné i v jazykové přípravě svých spolupracovníků. V projevu ke dvěma tisícům mladých mužů a žen zdůraznil šéf závodů, J. A. Baťa nutnost umět cizí řeči. „Bez znalosti světových jazyků — pravil mimo jiné — nelze se stát ani světovým výrobcem, ani světovým prodávacem, ani světovým nákupcem“. Mnozí vedoucí dostali přímo

za úkol naučit se do určité doby té neb oné řeči. Správa jazykových kursů vylepila po celém Zlíně dva nápadné plakáty s výzvou: „Choďte dopředu na vůdcovské místo? — Pak musíte znát cizí jazyky!“ Společenský dům organizuje různé konverzační kroužky. Upozorňuje na ně reklamou v biografu. Učí se mladí i staří. Všichni nasazují rychlejší tempo. Kdo umí některou cizí řeč, učí se další. Počet polyglotů roste. — Budou-li i ostatní podmínky ke zvýšení vývozu (závisející od státní správy) splněny, smíme doufat, že zlínský vývoz bude brzy zase stoupat.

640 NÁVRHŮ NA JARNÍ BAŤŮV PLAKÁT.

Batovy závody patří k podnikům, které už od svých počátků se předsvědčily o nutnosti informovat reklamou zákazníky o zboží, jeho výhodách a cenách. Proto nikdy

nelitovaly nákladu na účinnou reklamu, pokud možno originálně a umělecko pojatou. Pokud jde o plakáty, staly se u Baťů již tradicí každoroční plakátové soutěže, dotované značnými cenami. Účast našich grafiků na těchto soutěžích stoupá každým rokem. Právě skončená soutěž na jarní plakát soustředila 640 návrhů, z nichž do užší soutěže bylo vybráno 42 návrhů. Porota, složená jednak z umělců, jednak ze zástupců firmy Baťa, vybrala z nich pět nejlepších návrhů a odměnila je cenami v celkové výši 27.000 Kč (10.000, 7000, 5000, 3000, 2000 Kč). Při posuzování přihlížela tedy porota jak ku prodejově-technickému, tak i k uměleckému pojetí plakátů. Všechny návrhy byly vystaveny v Praze, aby i širší veřejnost si je mohla prohlédnout. Odměněný návrh uvidí na jaře obyvatelstvo celé republiky, neboť 26.000 kusů jarního plakátu bude vylepeno na 22.000 plakátovacích plochách.

Dr. BEDŘICH BĚLOHLÁVEK O POLÁČKOVĚ ROMÁNU „DŮM NA PŘEDMĚSTÍ“. — Tento román Karla Poláčka vyšel kdysi v „Činu“ a nyní právě v novém vydání u Fr. Borového. Jeho úspěch je zasloužený. Neboť je to jedna z nejlepších a nejpronikavějších knih Poláčkových. Vytýčili jsme zde již jednou obšírně základní znaky Poláčkovy tvorby a není, co bychom dodali. I zde vidíme před sebou velikého umělce, který podivuhodnou přesností vidění umocňuje typicky svou stylisací. A stále víc a víc utužuje se naše přesvědčení, že Poláček bude jednou prohlášen za jeden z nejvýraznějších zjevů české prózy. Poláček, nikoli jen vtipný a zábavný kursivkář, nýbrž hluboký a soucitný znatel a pozorovatel života, který až do jeho příchodu nám zůstával neznámou pevninou, třebaže jsme jím obklopeni.

kteří nás ve Villonově případě sváděl k divadelnímu zpracování:

Osud básníka revolucionáře, který za to, že mluvil řečí nového světového názoru, byl přinucen žít na okraji společnosti, tragédie umělce, jenž za to, že cítil příliš jemně a vyjadřoval se příliš buřičsky, byl okolnostmi a konvencemi přinucen pohybovat se křivkou, vyhrazenou zločincům a lidem opovrhovaným.

Toto základní thema pokusili jsme se satiricky rozvinout v rámci svých, řekněme komicko-lyrických možností. Vzali jsme z Villonova případu vše, co nezměnilo barvu, to jest bídu nuzáků a ničemnost kořistníků, jakož onu křehkou a tak teoretickou svobodu básníkovu a nenáviděný poměr ctihodných měšťanů k myšlence. S tímto materiálem snažili

jsme se ukázat nebezpečí kulturního fašismu a zločinné stanovisko, jež zaujímá reakce k tvůrčí fantazii, jakmile si dovolí překročit meze nejvyššípanějšší konvence a postaví se do služeb pokroku.

Ze srovnání životopisu Villonova s naší hrou bude každému zřejmo, že jsme zacházeli s historickými daty velmi volně: vybrali jsme si úmyslně za thema nejméně jasnou epizodu, totiž milostnou historii mistra Františka s Catherine de Vausselles. V rámci této epizody, z níž jsme historicky užili jen případu Villonova výprasku, jak na něj naráží ve svých verších, dovolili jsme si pak některé letopočtové nesrovnalosti, jako na př. umístění zabití Filipa Sermoise až na konec zápletky.

Učinili jsme tak s dobrým svědomím, neboť není naším cílem psátí historické reportáže, nýbrž satirické hry, opírající se jen o historické analogie. Je nám proto přednější divadelní účín, než dokumentární přesnost.

Z Villonových veršů užili jsme jen dvou citátů v replikách Studentových v prvním obraze, pak na začátku obrazu třetího v monologu Villonově, konečně dvou veršů ve scéně nemocného Villona u Žebračky a Epitafu ve scéně výslechové. Do obrazu v Taverně umístili jsme Villonovu Baladu někdejší krásné Zbrojmistrové, jejíž výrazová živost nás přiměla k tomu, ji s malým zkrácením rozdělit dialogicky mezi čtyři ženy.

Za ideologický základ celé hry nám sloužilo Villonovo dvojverší:

Nécessité fait gens mesprendre
Et fait saillir le loup du bois.
(Nuzota z lidí lotry činí
A vlky z lesů žene hlad.)

Kolem tohoto dvojverší pokusili jsme se složit ve villonovském duchu ústřední píseň „Hej, pane králi . . .“

Ke všem uvedeným citátům použili jsme s jeho velmi laskavým svolením krásných překladů Otokara Fischera.

Konečně na několika místech snažili jsme se svému Villonovi vložit do úst myšlenku Villona skutečného, tak, jak jsme je pochopili z jeho nesmrtelných veršů.